

მ რ ი

№ 6

ქართული
ენციკლოპედია

მწიგნობრობის საქმე ჩვენში—კავკასიის ახალი ჭი-
რისუფალი—ალაროდირისა; ლექსი—ალული-
შვილისა; უცნაური გავსება—სვ. ყიფიანისა;
მეტყნადი—ი. მჭედლიშვილისა; ახალი მშვე-
ნიერი სსე—კ. აბაშიძისა; დაიხარა ამაყი თავი—
ლევ. მეტრეველისა; ჩქნა—გ. გვაზავასი;
მთა—ალბანელისა.

კვირა, 14 მარტი

საზოლოტიკო, სამეც. და სალიტ. ჟურნალი

1910 წ.

მწიგნობრობის საქმე ჩვენში.

—:—

დღეს ჩვენ ჟურნალ-გაზეთობაში და საზო-
გადოებაში დიდ ყურადღებას იპყრობს ტერიტო-
რიის საკითხი. მართლაც მამულის საქმე ისეთი ძი-
რითადი საკითხია, რომ ღირსია დიდი ყურადღებისა.
ისა ჩვენი „ყოფნა არ ყოფნის“ კვაკუთხედთაგანი,
მაგრამ ისიც არ უნდა გვავიწყდებოდეს, რომ ერის
არსებობა, მისი წინსვლა მართა მატერიალურ საფუძ-
ველზე არაა დამყარებული. მართალია, ჩვენში ფეო-
დალურ ცხოვრების უკიდურესმა განვითარებამ და
შემდეგ ამ ცხოვრებას არა შინაგან განვითარების
გამო დარღვევამ გზა-კვალი დაგვიბნია და ისეთი
სულერი განწყობილება გვიანდერძა, რომელიც
მეტად ხელშემშლელია დღევანდელ კულტურულ
ცხოვრებაში საჭირო შეუჩერებლივ, დინჯ და წი-
ნასწარ მოფიქრებულ საქმიანობისათვის, მაგრამ
ისიც მართალია, რომ თუ გამარჯვება ერგო წილად
იმ თეორიას, რომელიც დღეს საზოგადოების ერთ
ნაწილში ფეხს იკიდებს, არც მაშინ დაგვეყრება ხეი-
რი. დღეს არა ერთი და ორი გეტყვიან: ჩვენი
დევნი უნდა იყოს: თავის საქმეები კარგად მოაწ
ყოთო, საქმიანობა პირადის მიზნით!

თვისი ცხოვრება კარგად მოაწყვე, პირად საქ-
მეებში უაღრესი საქმიანობა გამოიჩინე და მაშინ
ქვეყნისათვისაც გამოსადეგი იქნები. მართალია სამ-
რეწველო და სავაჭრო ასპარეზზე პირადი ინტერე-
სით მოქმედება ხალხის კეთილდღეობასაც ემსახუ-
რება ხშირად, მაგრამ ისიც მართალია, რომ თუ
საპირადოს თან არ ახლავს საზოგადო, მაშინ ის
ხშირად ვნების მომტანიც არის. ჩვენში დღეს საკმაოდ
მოიპოვებიან ისეთი ადამიანები, რომელთაც პირადი
ცხოვრება საკმაოდ კარგად მოუწყვიანთ, მაგრამ მათი
საქვეყნო მნიშვნელობა მეტად საეჭვოა. პირიქით

ბევრი მათგანი სრულიად ჩვენი ცხოვრების გარე-
შე სდგანან და არც არავითარ სარგებლობას
მათგან ჩვენ არ ვხედავთ. რასაკვირველია, ყოველ
ხალხისთვის უმჯობესია, რომ მისი წევრი თავის
თავს მაინც უფლიდეს და მოძმის ბარგად არ იყოს
გადაქცეული, მაგრამ თუ ჩვენ ჩვენი მისწრაფება
ვიწროპირადულ ხაზით შემოვფარგლეთ, ცხადია, რომ
ამით ქვეყანას სამსახურს ვერ გავუწევთ.

იყო დრო, როდესაც მწიგნობრობა წმინდა
საქმედ ითვლებოდა, როდესაც წიგნის დაწერა ან გა-
დაწერა სულის საოხ საქმედ იყო მიჩნეული, მაგრამ
ცხოვრების ცვალებადობამ ეს წმინდა საქმე დღეს
სავაჭრო საქმედ აქცია. დღეს წიგნის დაბეჭვდა და
აქედან მწერლის გონებრივი მუშაობაც ვაჭრის ხელშია
და იმდენად ვითარდება, რამდენადაც მას მოგების
სუნი უდის. კარგია, როცა პირადი სარგებელი ვაჭარს
მიიზიდავს მწიგნობრობისაკენ და მწერალსაც თვითონ
გამომცემელი ეძებს, მაშინ ცხადია, რომ ერის ამა
თუ ამ წევრის გონებრივი ნაწარმოები ამ ერისათვის არ
დაიკარგება. როცა ხალხი ასეთ წერტილზე ასულა,
მისი გონებრივი ზრდა უზრუნველ ყოფილია მაშინ
მწერალსაც მისი გონებრივი შრომა ასახარდობებს და
სამშობლოს სამსახური, სახელი, თვითონ შემოქმე-
დების ძალა აქეზებს და ამუშავებს.

უზრუნველ ყოფილია ფრანგი გონებრივი ზრდის
მხრივ, როცა მაგ. ედმონდ როსტანს შეეძლო ჯერ
კიდევ დაუწერელ პიესაში, ეხლა გამოქვეყნებულ
„შანტეკლერში“ ავანსად 40.000 ფრანკი მიეღო.
აქ თავგანწირულებაც არაა, მსხვერპლიც არა ჩანს.
ერის წევრი თავისუფლად ეძლევა თავის შემოქმე-
დებას. მაგრამ რა ქნას იმ ხალხმა, რომლის შვილი
უანგაროდ, თვდავიწყებით მუშაობს შემოქმედების
ასპარეზზე და ვეღარ ღირსებია, რომ თავის ნაწარ-
მოები გამოაქვეყნოს. ჩვენ საუკეთესო მწერალთა
ნაწარმოებნი დღესაც უმეტესად მივიწყებულია.
უკვე არ მოიპოვება რჩეულიშვილის რომანები, ვერ-
სად იპოვით არდაზიანის წარჩინებულ რომანს
„მეჯღანუაშვილს“, ილია ჭავჭავაძის თხუხულებებს

ჩაის კოვზით, სიფრიფანა ბროშურების სახით გვაწვდის „წერა-კითხვის“ საზოგადოება და ასე თუ განაგრძობ, ალბად ორმოცი წელიწადი მაინც მოუნდება, რომ სულ დამთავრდეს ამ ძლიერ მწერლის ნაწარმოებთა დაბეჭდვა. აკაკის ჩემოდნით დააქვს თავისი ხელ-ნაწერები და რასაც ჟურნალ-გაზეთებში დაბეჭდვა ღირსებია, ისიც გამოუცემელია და ვერსად იპოვით ისეთ მის პოემასაც, როგორც არის „ნათელა“. ვერსად იპოვით შექსპირის დრამების შესანიშნავ თარგმანს. განა ჩამოთვლა შეიძლება? მაგრამ სიტყვა-კაზმულ მწერლობაში კიდევ გვაქვს ჩვენ ორიოდ ნაწარმოები დაბეჭდილი, ხოლო სულ მიჩრდილულია სამეცნიერო მწერლობა. მთელი წლები გადის ისე, რომ ერთს არამც თუ მსუქან წიგნს, უბრალო ოც ფურცლიან სამეცნიერო წიგნაკსაც ვერ იპოვით. ამავე დროს კი ხალხში გონებრივი საზრდოს მოთხოვნილება დღითიდღე იზრდება. მერე საიდან დაიკმაყოფილოს ხალხმა ეს წყურვილი? ცხადია, ის სხვა წყაროს მიმართავს. აი აქ იწყება იერიში ჩვენ გონებრივ არსებობის წინააღმდეგ. სამშობლო ლიტერატურა იჩაგრება, ხალხის შემოქმედება სუსტდება და იმდენადვე ძლიერდება უცხო გავლენა. ის ფსიხიური განწყობილება, ის ფსიხიური თავისებურება, რომელიც ერს შეუქმნია თავის ხანგრძლივ მოუსვენარ, ბრძოლით სავსე და ფრიად მდიდარ ისტორიულ ცხოვრებაში უჩინრად, შეუმჩნევლად თანდათან ირღვევა. ჩვენს სულს უნებლიედ იპყრობს სულ სხვა პირობებში, სხვა ფსიხიურ ნიადაგზე აღმოცენებული გონებრივი ნაწარმოებნი... ჩვენ ისტორიულ სულს, ისტორიულ თვითშეგნებას შიში მოელას, ჩანთქვას გვიქადის გარეშე ძალა, და თუ მოსულს შესაფერი დამხდური არ მიეგება, მაშინ ცხადია გამარჯვება ვისაც დარჩება. ამიტომაც ჩვენი საზოგადოების მოვალეობაა, არ დაავიწყდეს თავის მდგომარეობა, და თუ ის დღეს ნათლად გრძნობს, თუ როგორ მიწას ფეხქვეშ გვატლიან, ისიც უნდა იგრძნოს, თუ როგორ სულს პირიდან გვართმევენ. ზრუნვამ მატერიალურ არსებობისათვის არ უნდა დაგვაფიწყებინოს ზრუნვა გონებრივ არსებობისათვის.

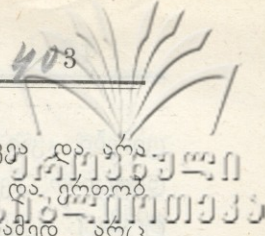

კავკასიის ახალი ჭირისუფალნი

—:—

„Жизнь Кавказа“-ს თანამშრომლები კავკასიის ახალ ჭირისუფლად გამოვიდნენ. პეტერბურგიდან გვაწვდიან სანუგეშო ხმასა თავიანთ მეცნიერულ, ეკონომიურ და საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ჟურნალში.

რასაკვირველია ამ მეცნიერებსა და პოლიტიკოსებს სწამთ უპირველესი პირობა ხალხთა ცხოვრებისა, — მათი ცხოვრების ზედმეტი სიმდიდრეა, და კიდევაც უაღრესად იჩენენ კავკასიის ხალხთა ცოდნას ჟურნალის იმ სამ ნომერში მაინც, რომელიც ეხლა თვალწინა გვაქვს. აი, მაგალითად, ბ-ნი ტოტომიანცი რა ღრმად დაჰკვირვებია ჩვენს ცხოვრებას კავკასიაში მოგზაურობის დროსა: 1) თბილისში უნახავს დიდი ინტელიგენცია და ხატისოვი და არღუთინსკი ყოფილან თურმე უშესანიშნავესნი ამ ინტელიგენციის შორის... თბილისშივე უნახავს ზუბალაშვილების სახალხო სახლი. აგრონომთა შორის სამიწადმომქმედო კრებაზე უშესანიშნავესნი ყოფილან: ფირალოვი, ქალანთარი, ტიმოფეევი და ეირანოვი. ყოფილი აგრეთვე თბილისში წვრილი მრეწველობის კომიტეტი, რომლის ხელმძღვანელიც ფირალოვია. — აი რითი ყოფილა თბილისი შესანიშნავი. — ხატისოვი, არღუთინსკი, ეირანოვი, ფირალოვი, ქალანთარი და სხვანი დიდ მოღვაწეთა და გონებრივ ბუმბერაზთა შორის, სახალხო სახლი და „Кустарный комитет“-ი—ღირს-შესანიშნავ დაწესებულებათა შორის! — ღრმა და ფართო დაკვირვებაა, არა მკითხველო? 2) ბაქოში ტოტომიანცს უნახავს ბევრი რამ, მაგრამ... ღირს-შესანიშნავ კაცთა შორის—მარტო ბ. მ. დოლოუხანოვი, „ურომლისოდაც თითქმის არც ერთი კეთილი საქმე არ კეთდება ბაქოში“. 3) გერმანელ ბორჰარდტის აზრით სომხები ძლიერ კარგად ეკიდებიან მიწის მუშაობას, თათრებსა სჯობიან გაცილებით, ქართველები კი მშვენიერი ჰავის გამო დაზარალებულნი არიან, არა აქვსთ დიდი მოთხოვნილება, არა აქვსთ მისწრაფება გამდიდრებისადმი, „რაიცა მათ ძლიერ სიმპატიურად გახდიდა“. — როგორ მოგწონთ — დაკვირვებისა და შესწავლის მაგივრად, ბორჰარდტის აზრი. ეს რასაკვირველია კიდევ არაფერი, მაგრამ, ერთი ჰკითხეთ ბორჰარდტსაც და ბ-ნი ტოტომიანცსაც, — რა ხარისხისაა სომხის გლეხის მოთხოვნილება? რა ხარისხისაა აგრეთვე მისი მისწრაფება გამდიდრებისადმი ან რატომ მაინც და მაიც ამ მისწრაფებით უნდა განიზომოს ჩვენი სიმპატია გლეხისადმი? — ან ქართველი გლეხის სიზარმაცე სადა ნახეს, იქნებ მთვარიან ღამეში, — ყანებში მუშაობის დროსა? — ან იქნებ ისიც ახალი ამბავი იყოს მათთვის, რომ მაგალითად დასავლეთ საქართველოში სწორედ მოთხოვნილება სჭარბობს მის დაკმაყოფილების საშუალებასა გლეხთა შორის? იქნება ისიც მართალია, რომ სადაც მეღვინეობაზედ ლაპარაკობენ ამიერ კავკასიაში, იქ კახეთის სახელის ხსენება აუცილებელია, — თუმცა რასაკვირველია არა ცნობილ აბაზას გეოგრაფიის მიხედვითა! 4) ბ-ნი ტოტომიანცი კოოპერაციათა მომხრეა, სპეციალისტია, და რასაკვირველია ეინტერესება კოოპერაციათა გავრცე-

ლებს. ამიტომაც ეთანხმება ბორჰკარდტის აზრს, — საჭიროა პროპაგანდა სამიწად-მომქმედლო კოოპერაციითაო. მაგრამ იქვე შენიშვნას უკეთებს, ფრიად უცნაურსა: „ლიტერატურული პროპაგანდა, რომელსაც თავის ხარჯით ეწევა დოქტორი ბუდუშინი სომხურ ენაზედ, არ არის საკმარისი:—საჭიროა აგრედვე სიტყვიერი პროპაგანდა, რომლისთვისაც მომზადებულია განსაკუთრებით ქუთაისის, თბილისის და ერევნის გუბერნიები“-ო. — ერევნის გუბერნიის არ ვიცით, მაგრამ თბილისისა და ქუთაისის გუბერნიებში მგონი ლიტერატურული პროპაგანდაც საჭირო უნდა იყოს, — მაგრამ ... ქართულ ენაზედ, თუ ბ-ნი ტატომიანციც დაგვეთანხმება.—რამდენია ასეთი დაკვირვება და მსჯელობა ბ-ნ ტატომიანცისა, — მის ორ წერილში (№ 1, 3), მაგრამ რა ღირებულობისაა იგი — ამისი კი რა მოგახსენოთ. არ ვიტყვით, მის წერილებშიც არის სიმართლე, სხვა წერილებიც საყურადღებოა მათთვის, ვინც არა იცის რა ჩვენ ქვეყანაზედ, მაგრამ ზემოხსენებულ უცნაურ „ცოდნათა“ „დაკვირვებათა“ და „შენიშვნათა“ მაგალითებიც საინტერესოა!...

ესლა პუბლიცისტური ნიმუშებიც ნახეთ. ეს კიდევ უფრო უცნაურია. მაგალითად:

„9 იანვარი და 6 თებერვალი, — აი ორი რიცხვი რუსულ პოლიტიკურ ცხოვრების ისტორიის ძირითად ცვლილებებისა (перелом). 6 თებერვალი — დასაწყისია სომეხ-თათართა მტრულის ომისა (კურსივი ჩვენია), რომლის დროსაც მარტო ბაქოში 1,000 მეტი კაცი მოკვდა თებერვალში, აგვისტოში და დეკემბერში, და რომელიც შემდეგ უზარ-მაზარ ქვეყანას მოედვა მთელი წელიწად ნახევრის განმავლობაში“—ო, სწერს ბ-ნი პონომაროვი. (№ 2). გავრცელებულა ეს ომი მთელს ამიერ კავკასიაში, „ხუთი წლის შემდეგ კი სისხლი შემშრალა ამიერ კავკასიის ქალაქთა ქუჩებზედ“. მას გაუნადგურებია მთელი ამიერ კავკასია, მაგრამ ერთი სარგებლობაც მოუტანია, — გამოუღვიძებია კავკასიის ხალხები, ამ საშინელი „გაკვეთილის შემდეგ მათ გაუგიათ ეროვნული მოვინიზმის მავნებლობა“, და სხვ. — და ესე ყოველი სულ ამ ჟღერის დროის „ИХОДЪ ТИЕ“-ს უსწავლებია კავკასიისათვის, — არა თუ ამიერ კავკასიისათვის, — მთელს კავკასიისათვის!

რომ ჩვენი სიმპატია მშვიდობიანობისაკენ უნდა იყოს, რომ მათვრობას დიდი დანაშაული მიუძღვის სომეხ-თათართა ჟღერაში, რომ ბევრი დაიღუბა, შველის ღირსნიც არიან, აგრეთვე რომ კავკასიის ეჭირვება კულტურული დაწესებულებანი, რეფორმები, და სხვ.—ყოველივე ესე ჩვენთვის აქსიომაა, მაგრამ არც პონომაროვის დე არც არავის ნებას მივცემთ მთელი კავკასიის ცხოვრება 1905—1906 წლ. სომეხ-თათართა ჟღერითა, ან როგორც ის ამბობს, ომით ახსნას და მას მიაწეროს როგორც ავი, ისე კარგი ჩვენის ცხოვრების ამ ახალ წარსულ და

აწეყო ვითარებისა, ვინაიდან ეს სიცრუეა და არა თუ მარტო ჩვენთვის, ქართველთათვის და ვითარებ კავკასიისათვის შეურაცყოფელია, არამედ არც თვით რუსის ხალხისათვის არის დიდი კომპლიმენტი.—როგორ, — 9 იანვარი, ის დღე რომელმაც მთელი რუსის ხალხის რწმენით ახალი ხანა დაიწყო, — ხანა განახლებისა და უდიდესის რევოლუციისა, 6 თებერვალს შედარება დიადი მნიშვნელობათა, — 6 თებერვალს, ორი ხალხის საერთაშორისო ჟღერის დასაწყისსა? — რა იყო ამ ჟღერაში ან რევოლუციონური. ან განმაახლებელი, ან სხვა რამ დიდი სოციალური მოვლენა, გარდა ფანატიზმისა, შოვინიზმისა, თანაც პროვოკაციისა? — რა არის საერთო რუსეთის რევოლუციის დასაწყისსა და სომეხ-თათართა ჟღერის შორის? სწორედ აღტყინებული ფანტაზიისა უნდა იყოს ადამიანი რომ ამ ორ მოვლენას ერთი და იგივე მნიშვნელობა მიაწეროს. — შემდეგ, — რა შუაშია აქ მთელი ამიერ კავკასიის ქალაქები, მთელი ამიერ კავკასია, მთელი კავკასია, მისი ყველა ხალხი? — სხვების ადვოკატობას ჩვენ არ დავიწყებთ, მაგრამ, ნურას! უკაცრავად, და ნება გვიბოძეთ ქართველებმა განვაცხადოთ, რომ ჩვენ არავითარი კავშირი არა გვქონია ამ ომთან, მას არც ჩვენ შეგნებაზედ, არც ჩვენ პოლიტიკურ სიმწიფეზედ და წინ-მსვლელობაზედ არავითარი გავლენა არა ჰქონია. არც ქართულ ქალაქებში ჰქონია ადგილი ამ ომსა, გარდა თბილისისა, სადაც ბრძოლა მაინცა და მაინც ვერ იყო ვაჟაკური, დე ჩვენი სავალალოც ის არის, რომ ამის ნება მივეცი ერთსაცა და მეორე მხარესაც. — უკაცრავად, სწორედ 1905-ს წლებში საქართველოში იყო დიდი მოძრაობა, ნამდვილი სოციალური მოძრაობა, რომელსაც ძირი ჩვენი ეროვნული ცხოვრების წარსულში აქვს. ჩვენში ნამდვილი რევოლუცია იყო, რევოლუცია თავისი აუცილებელი ნაკლითა, მაგრამ ყველა ღირსებითაც. იგი შემოქმედებითი იყო, განსაზღვრული იდეალის მქონე: მას არც ერთა შორის ომი ჰქონია მიზნად და არც დაწყებულია ამ ომითა, არამედ იგი იყო ღრმა დემოკრატიული, სოციალისტურ პარტიებისგან ხელ-მძღვანილი, საერთაშორისო ძმობის განმამტკიცებელი. ასეთი იყო ჩვენი მოძრაობა კავკასიონის ქედიდან შავ-ზღვამდე, თვით აფხაზეთამდე, და მგონი ეს მხარე, მთელი საქართველო, ამიერ-კავკასიაშია და არა აფრიკაში. — არა, ჩვენ არაფერ შუაში ვიყავით ამ ომის დროსა, ჩვენ მისი სფეროს გარეშე ვიყავით და მომავალშიაც არა გვსურს იქ შესვლა და მისი გამომღვიძებელი გავლენის განცდა, და გულწრფელად ვსთხოვთ ყველას, ძალით ნურვინ გავგრევეს ამ ომის საქმეში! —

მაგრამ, აბა ვკითხოთ მეორე პუბლიცისტს, ბ-ნ კოტელნიკოვს, რას გვეუბნება! — მისი აზრით დემოკრატიზმი და ახალი ცხოვრების პრინ-

ციპები კავკასიაში სომხებს შემოუტანიათ, მათ დაუციათ ჩვენი და თათრების ფეოდალიზმი, ამიტომაც შეგვიძლებია ივინი, მხოლოდ თათრებს პირდაპირ ომი გამოუტყხადებიათ, ჩვენ კი, ჩვენდა სასახელოდ, ამით არ შეგვირცხვენია თავი და მხოლოდ უბრალო მტრობით დავკმაყოფილებულვართ. —საკვირველია სწორედ, —დემოკრატიული მისწრაფება ხალხისა ისეთის ჟღერითა და ომით თავდება, როგორც იყო სომეხ-თათართა შეტაკება! რაღაც უცნაური დემოკრატიზმი ყოფილა ეს სომხის დემოკრატიზმი და კოტელნიკოვი სომხებს ამით არა გვეგონია დათვის სამსახურს არ უწევდეს. მაგრამ ამაზედ შემდეგ.

ალაროდელი.

* *

ვარდო ფურჩქენილო სურნელოვანო,
 ნაზო ნარნარო პირ მშვენიერო,
 ეშხით აღვსილო გრძნობა ცხოველო
 სიცოცხლით სავსე და ღმობიერო!..
 ნეტავი ოდეს ჩემი მამულიც,
 შენებრ იფურჩქნოს —
 დაიყვავილოს,
 და ერს დაცემულს —
 მრავალ წამებულს
 შვება მობეროს,
 სხივი მოჰფინოს.

ი. ალულიშვილი.

უცნაური გაგონება.

—:—

— ვერ დამაჯერებთ, ვერა, ვერა! რაც გინდა მარწმუნოთ, რაც გინდა საბუთები მომიყვანოთ, ჩემი აზრი შეურყეველია!
 ყმაწვილი ქალი, რომელიც ამას ლაპარაკობდა, გაავზნისებულ ბავშვსა ჰგავდა, რომელსაც დედამა სკდილილობს დაუმტკიცოს, რომ კარში გასვლა ახლა შეუძლებელია, კარში ტალახია, ცივა და სხვა, ბავშვი კი თავის პატარა ფეხებს აპარტყუნებს იატაკზე და უსიამოვნო ხმით გაიძახის:
 — მინდაა! მიიინდააა!!!
 დედ-მამის მდგომარეობა ბევრით სჯობდა ჩემს მდგომარეობას. მათი სცენა ბოლოს და ბოლოს იმითი თავდება, რომ ბავშვს კარგად მიატყუ-

მენ და კუთხეში მიადებენ. მე ეს არ შემეძლო და იმის მეტი ვერა მოვახერხებრა, რომ ჩაეჩუძო და თავი გვერდზე მივიღე.

ყმაწვილი ქალის ქმარმაც, რომელიც ჩემსა და ქალის ლაპარაკის დროს ყოველ ჩემს აზრსა, ყოველ წინადადებას ეთანხმებოდა და ცოლს ეუბნებოდა:

— დიახ, დიახ!.. როგორ არა, როგორ არა! მე შენ გარწმუნებ ქალო!

სახეზე შემატყო უსიამოვნობა, ცოლს საყვედურით გადახედა და თუთუნს მოუკიდა.

ყმაწვილი ქალი კი არ სცხრებოდა.

— ეგ გადაქარბებული ოპტიმიზმია, ოცნება, რომლის განხორციელება თქვენ თვითონ არა გჯერათ. აბა, ერთი მითხარით—ხმას უმატა ქალმა და სახეზე სიანჩხლის ალმა გადაურბინა — ერთი მითხარით, რისი იმედი გაქვთ? ან უკეთ რომ ვსთქვათ, ვისი იმედი გაქვთ? მიიხედ-მოიხედეთ, რას დანახავთ? ასე გასინჯეთ, ფიზიკურადაც კი წახედით, დავაბარავდით, დავწვრილმანდით და რისი იმედი გაქვთ! რაში ჰპოვებთ ძალას?! რა საბუთებზე ამყარებთ თქვენ თქვენი არსებობის აუცილებლობას?! იქნება ხალხის, გლეხის იმედი გაქვთ? თითქმის შეჰკვივლა ქალმა — ჰა, ჰა, ჰა, ჰა! გლეხის ... ჩვენი გლეხების!! ჰა, ჰა, ჰა, ჰა!

მეტად გაანჩხლებული იყო.

ჩემი გაჩუმება შეურაცხყოფდა ქალს და ამიტომ თავი ისე მოვაჩვენე, ვითომ მისმა სიტყვებმა მეტად მწარედ ჩამაფიქრა.

მატარებელი კი მიგვაქანებდა ტფილისისაკენ, ხმაურობდა, სტვენდა, ხან სიარულს უკლებდა, ხან სრულის სისწრაფით მიექანებოდა სივრცეში.

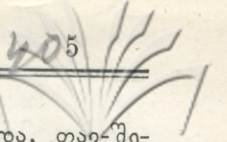
იმ დროს ეს მატარებელი და ჩემი ფიქრები საოცრად ჰგვანდნენ ერთმანეთს.

ხოლო ჩვენი ვაგონის კუპე ჩემს გულსა: ორივე დახურული იყო. ორივე ჰაერს თხოულობდა.

კუპეში სიჩუმე ჩამოვარდა. ქალის ქმარი სავარძლის კედელზე მისვენებულიყო და სთვლემდა. მისი გასუქებული, პურის ცომივით გაღუებულო სხეული, არაფრის გამომხატველი სახე, მთლად უშინაარსო არსება მისი მეტად შემძაგდა, შემეზიზნა და დავაპირე ვაგონიდან ჰაერზე გასვლა, მაგრამ კვლავ მომესმა ქალის ხმა-მალალი, ნაძალადევი სიცილი. — ჰა, ჰა, ჰა! ჰა, ჰა, ჰა! — კისკისებდა ქალი და ვაგონის ფანჯარისაკენ გვიწვევდა. — შეხედე! შეხედეთ... ამათ... ჰა, ჰა, ჰა!..

წამოვდექი და ფანჯარაში გადავიხედე.

მატარებელი გაჩერებულიყო ერთ პატარა სადგურთან. მოსული და წამსვლელი მგზავრნი ერთიერთმანეთში არეულიყვნენ. ზოგი ვაგონიდან ძირს ჩადიოდა, ზოგი ზედ ადიოდა. მირბი-მორბიოდნენ, ჩქარობდნენ, ერთი-ერთმანეთს ეხეთქებოდნენ და ძალზე ხმაურობდნენ. მატარებლის ბოლოში რამდენიმე ქართლელი გლეხი, ხურჯინებ გადადებულნი,

გზა-დაბნეული ინდაურებივით ერთ ჯგუფად ხან ერთს ვაგონს აწყდებოდნენ, ხან მეორესა, მაგრამ ყველგან ერეკებოდნენ მათ კონდუქტორები.

გაფაციცებულნი, რომ მატარებელი არ დაძრულიყო და არ დარჩენილიყვნენ, ერთმანეთს აწყდებოდნენ და ხმა მალლა ხმაურობდნენ. საიდგანლაც გაჩნდა სადგურის ჟანდარმი და ქორივით დაერია გლეხებს: ზოგს კისერში წაართყა, ზოგს ფეხი წაჭკრა, ზოგს ხლმის ქარქაში და გლეხები გაფრთხნენ, გაიფანტნენ, შემდეგ ისევ შეჯგუფდნენ და როგორც იყო ერთი ღვთისნიერი კონდუქტორის დახმარებით ვაგონში შევიდნენ..

— ნამდვილი პირუტყვები არიან?— განაგრძობდა ქალი უკვე სერიოზული სახით—საცოდავი, ბეჩავი, უჭკუო და უზნო, როგორც ის ხარ-კამბეჩი, რომელსაც თვით ეგენი აბავენ უღელში, სცემენ, სტანჯავენ და არაფერს არ აძლევენ. მაგათთვის არც თავმოყვარეობა, არც პიროვნება, მისი დაცვა-შენახვა, მისი ღირსება—ნაკლუნევალების შემეცნება. პირუტყვია, მაშ რა არის?

— ქალბატონო... ქალბატონო... თქვენ სცდებით...

ამ ხმამ ყველა გამოგვაფხიზლა.

კუთხეში იდგა გადაფითრებული სახით და ანდერეული თვალებით ყმაწვილი კაცი, რომელიც ეს ორი საათი იქმნებოდა, რაც ჩვენ კუბეში შემოვიდა, მორიდებით შეგვათლავალიერა და რა ნახა, რომ მხოლოდ სამი ადამიანი ვისხედით, კუთხეში მიჯდა, წელში ჩაიკეცა და მთელი დრო უძრავად იჯდა.

იქნებოდა 20—22 წლისა, უბრალო, მაგრამ სუფთა ტანისამოსი ეცვა. სახე მზისაგანა ჰქონდა დამწვარი და ჰკუისა და სიმხნევის გამომხატველ თვალებს ერთ წერტილს რომ მიაპყრობდა, დიდხანს არ აშორებდა.

მე დიდხანია შევამჩნიე ყმაწვილი კაცი, მაგრამ ქალის ლაპარაკი ხელს მიშლიდა, ჩემი ყურადღება მაზე ოდნავ მაინც შემეჩერებინა.

ახლა ის იდგა აღელვებული, მთელი ტანით ცახცახებდა ზ სულს ველარ ითქვამდა.—ქალბატონო, თქვენ სცდებით! თქვენ არ იცნობთ არც ჩვენს გლეხს, არც მის ცხოვრებას, მის სულსა, მის გონების ძალას და... მაპატიეთ, ლაპარაკობთ ისე ზეპირად, ზერელედ, როგორც ეს სჩვევია ბევრს ადამიანს, რომელსაც სურვილი დიდი აქვს, ყოველ საგანზე იმსჯელოს, იკამათოს, საგნის შესწავლა კი არ უნდა, ეზარება, მეტადა სთვლის. თქვენ სცდებით, ქართველი გლეხი ისეთი არ არის, როგორიც თქვენს აზროვნებაშია გამოსახული.

— როგორ? მე არ ვიცნობ გლეხს? მე?!—გაიკვირვა ჩვენმა მანდილოსანმა და შემდეგ ირონიულად გადიკისკისა—ჩემი სიცოცხლის ნახევარი სოფელში გავატარე და მე არ ვიცნობ გლეხსა? ჰა, ჰა, ჰა!

უცნობი ყმაწვილი კაცი, ეტყობოდა, თავმეკავებასა სცდილობდა, მაგრამ ქალის სიტყვებზე უსიამოვნოდ დაიღმიჯა და უპასუხა:

— არამც თუ ნახევარი თქვენი სიცოცხლისა, თქვენ შეგეძლოთ, მთელი თქვენი სიცოცხლე სოფელში გაგეტარებინათ, მაგრამ ეგ იმას არ ნიშნავს, რომ თქვენ იცოდეთ გლეხის ნამდვილი ცხოვრება, მისი სული, მისი პიროვნება.

უცნობმა სული მოითქვა, შუბლზე ხელი მოისვა და შემდეგი სიტყვებით უკვე მე მომმართა.

— თქვენ არ გინახავთ ქართველთ გლეხი სახლში, ოჯახში, ისე... სადად, თავის ანაბარა, აი ისე, როგორც თქვენა ხართ ხოლმე მარტოდ, უსტუმროთ. თქვენ გინახავთ გლეხი მუშაობის დროს, მაგრამ გინახავთ თქვენს ბაღში, თქვენ საქმეზე მომუშავე. როგორც ქირის კაცი, თავისი შრომის გამყიდველი, იქ ის უჭკუოცაა, უზნოცაა, ზარმაციცაა, ნახეთ ის, როდესაც თავის სამუშაოს ადგია ტყესა, მინდორში, ან თავის ოჯახში! მათ შორის დიდი განსხვავებაა.

—მე მინახავს ბუხართან ჩაფიქრებული გლეხი. მერწმუნეთ, დიდი პატივისცემა მიგვრძანია მისდამი. მსოფლმხედველობა მისი ვიწროა, იგი შორს არ მიდის, მაგრამ ამ ვიწრო ფარგალში მოქცეულ მსოფლიოში ის ფილოსოფოსია. თქვენ ამას ვერ გაიგებთ, დამცინებთ კიდევ, მაგრამ რა ვქნა, რომ თქვენ არ გინახავთ გლეხის ნამდვილი სახე, არ გინახავთ, როდესაც ის მარტოა, როდესაც მას თავს არ ადგია თავადი, მოხელე, მღვდელი, ბერი, თუ გნებავთ ინტელიჯენტიც, რომელთა დანახვაზედაც გლეხი ლოკოკინასავით მოიკრუნჩხება თავის ქერქში, ან სახეს იცვლის ვით დახელოვნებული კომედიანტი...

უცნობი გაჩუმდა. სახე თანდათან დაეწმინდა. აღარ ჰღელავდა და ახლა აღარც მე მიყურებდა—თითქოს, აღარავის აღარ ჰხედავდა, იმ გლეხის გარდა, რომელზედაც ის ლაპარაკობდა.

— მე ვიცნობ ჩვენს გლეხს, ვიცნობ კარგად და გული მტკივა, როდესაც მას პირუტყვით რიცხვენ და არავითარ ადამიანურ ღირსებას არ ჰპოულობენ მასში... ნუ თუ არ კმარა, რომ მას ყოველ მხრიდან ვძარცვავთ, ვგლეჯავთ, მუდამ თავში უკაკუნებთ, ეს ზიზღი, ეს სიძულვილი რაღა ღვთის წყრომაა. გლეხს თვისი საქონელი უყვარს. ამუშავენს და უყვარს. ჩვენ კი გლეხს ვამუშავებთ და გვძულს, ეს იმიტომ, რომ ჩვენ არ გვინახავს გლეხის ნამდვილი სახე, მისი სულის გამოხატვა, გონების ნამოქმედარი. მის ცუდ მხარეებს ვიცნობთ, კარგი მხარეების გაცნობა კი არ გვინდა. ჩვენ გვგონია, რომ რადგანაც გლეხი გარეგნულად ჭუჭყიანია, მისი სულიც, მისი არსებაც ჭუჭყიანი უნდა იყოს, ეს მომაკვდინებელი ცოდვაა, მეტიც, ეს

ბოროტმოქმედება. მე კი, იცით, რას გეტყვით?
— ყმაწვილმა კაცმა წამოიწია და სახეში ჩამაქცერდა.

— იცით? მე ჩვენს ინტელიგენციასაც ვიცნობ. იშვიათად, ძალიან იშვიათად შემხვედრია მე ინტელიგენტი, რომელსაც თავისი ბუნებით, თავისი მდიდარი შინაარსით გავეკვირვებინე და ჩემში თავი ვანისცემა გამოეწვია, გლახებში კი ბევრს შევხვედრივარ!.. ხშირად მინახავს გლეხი ისეთ გარემოებაში, როდესაც ის ისე გაზდილა, გადიდებულა ჩემს თვალში, რომ მისი ძლიერი სული, ვაჟკაცობა, მისი დინჯი, დაფიქრებული მოქმედება შემხარბებია, შემშურებია და ჩემი თავი უბრალო ჭიათ მამჩვენებია, შემძულებია, პატივი ამიყრია. არა გჯერათ განა?— შემოგვეკითხა ის მწარე ღიმილით, რადგან ჩვენი სახე უზომო გაკვირვებასა და განცვიფრებას გამოხატავდა.

— გლახს რომ ბოსლიდან საქონელს გამოურეკენ და გაუყიდონ— განაგრძო უცნობმა— ის მაშინ საცოდავი არსებაა. კანონისა და კანონების უსვინი-დისო ამასრულებელის წინაშე ის უძლურია და საცოდავი სახეც აქვს. აი ახლა ამ ერთი წუთის წინად თქვენ დაინახეთ, როგორ სცემდა ჟანდარმი გლახებს. გლახებს ხელი არ შეუბრუნებიათ, სიტყვითაც კი არ განუცხადებიათ პროტესტი. რატომ? არ ეწყინათ? დამცირება არ იგრძნეს? მერწმუნეთ, მათი სული ამ წუთშიაც უფოთავს და ვინ იცის ამაღამ რა ღამე გაათენონ. მაშ რატომ? დასჯისა ემინოდათ? არა, დასჯის შიში გლახს არა აქვს, მისი შიშია: **დროს დაკარგვა**. იმას სასამართლოებში ათრევენ, სახლში კი ცოლშვილი მშვიერი დაეხოცება, რადგან ის დღიური მუშაა და დღიურ ლუკმაზეა დამყარებული. თუ ამას თქვენ თავის უარყოფათა სთვლით, პირუტყვობას ეძახით, მერწმუნეთ, ჩვენ უფრო ხშირად ვარდებით ამ გვარ მდგომარეობაში და ჩვენ უფრო გვამცირებენ და ვიმცირებთ თავსა! ეს მოთმენაა სხვა არაფერი და გლახიც დიდი მოთმენია, დიდი, და აი ამ მხრივ ის მართლაც წააგავს „თავის ხარსა და კამბეჩს“ როგორც ეს თქვენ, ბრძანეთ, ქალბატონო! ის ითმენს, სანამ შესაძლებელია მოთმენა, და თუ მოთმინებიდან გამოვიდა, ის მაშინ თავმოყვარეცაა და თავ-მომწონე ვაჟკაციც, ხოლო მოთმინებიდან გამოვა, თუ მისი გულის მგრძნობიერ ადგილს შეეხეთ. ეს არის მისი **ოჯახი** და მისი **საკუთრება**.

სვ. ყიფიანი.

(შემდეგი იქნება)

მეცხსალი

ქართული
ზიგლიოთეკა

ჰე, მერცხალო, ენა ტკბილო,
გაზაფხულის მოციქულო,
სთქვი, აბა რა მომიტანე
საამურ-სასიხარულო.

გული შენთან გამოვგზავნე,
ზამთრისაგან წამებული,
ფრთებად ჰქონდა ჩემი რწმენა
და სამშობლოს სიყვარული.

გზის სიძნელით მოქანცული
მითხარ, მითხარ არ გინახავს?..
ვაჰმე, ბედმა რომ იმსხვერპლოს
უცხოეთში ვინ დამარხავს?

მაგრამ, დეე ჩემი გული
სადაც უნდათ, იქ დამარხონ,
ოღონდ ტანჯულ სამშობლოსა
გაზაფხული შევებით ამცნონ...

ი. მჭედუნიძე

ახალი მუშენიერი სახე

(„დორიან გრეი“ ოსკარ უაილდისა*)

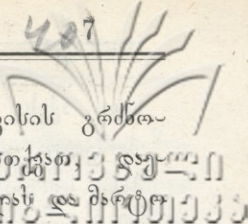
ვინც კი თვალურს აღეწებს ევროპის ენაწაღელ ლიტერატურას, კარგად იცის, რომ იგი უარყოფით ეკადება დღევანდელს ცხოვრებას და იმ საფუძველს, რომელზედაც იგი აგებულია. ეს ლიტერატურა უოველივე დღევანდელ ღირებულებას— ეთიკურსა, ესთეტიკურსა, პოლიტიკურსა და ეკონომიურს ხელ-ახლად იხილავს, ხელ-ახლად აფასებს და იძიებს ახლის, მომავლის წინსვლას და იდეალებს.

ოსკარ უაილდი, ინგლისელი მწერალი, შთამაშვლობით ირწინდიელი, ერთ იმ უდიდეს მწერალთაგანს ეკუთვნის, რომელნიც ამ გზას ადგან, მისი იდეალი **განახლებული ელლინიზმი**— თავისუფალი ადამიანი, რომლის სდოცველ ხატად მშენიერება იქმნება.

ის მათხრობს, რომლის შესახებაც მოგახსენებთ რამდენიმე სიტყვას, სუუკეთესო გამომსახველია უაილდის სულის კვეთებისა.

დორიან გრეი— გმირი ამავე სახელის მათხრობის სწორედ მშენიერებას დმერთაა. მისი მომხიბვლელობა ენით არ ითქმის. ეს ახალი ტარიელია, ის ტარიელი, რომლისთვისაც ჩვენ დიდება რუსთაველს „ცრემლი სდის შეუშრობელი“. ტარიელის არ იყოს, დორიანს განცვიფრებაში მოჭყავს უოველი მისი მხანველი, ისიც, ვისაც

*) წაკითხულია ქუთაისში 23 თებერვალს.

მშენებლების დაფასება, ასე ვსთქვათ, ზრთვესისათა აქვს გადაქცეული და ისიც, ვინც ამგვარებს უფრო გულ-გრძელად კვიდება. ხომ გახსოვსთ—ტარელი რესტორანს შეევეს კინაღამ არ გააკვივებს „მისმან შუქმან განანათლას საშუარო და ხმელთა კიდეა“, ამბობს იგი, აუთანდილმა: რომ ზირველად დაინახა და ისიც შორიდან: „ხუთუ მზეა,“ სთქვა „ცის“. თვით უბრალო მეკობრეთაც კი აღტაცებაში მოიყვანს და ათქმევინებს, „მზეა სწორედ, ცას მოსწევუტია და ქვეყნად ჩამოსულაა“.

ამგვარივე საუცხოო, გონებისა და გულის წარმტაცის სიმშენებრით იყო შემკული დორიან გრეი. ერთხელ ერთ დიდკატურ სკოლაში დორიანს შეხვდება მხატვარი ბეზილ ჰელუარდი. ზირველ დახანვისთანავე ბეზილი შეიქმნება აღტაცებული თავისისმეტყველი დორიანისა, ისე როგორც აუთანდილი ტარელისა. დორიანის ნახვა და განცობა მთლად ერთიანად შესცვლის ბეზილის ნიჭსა, მის ცხოვრებასა. მისი მხატვრული ნიჭი ახლად გაიფურჩქნება და გაიშლება. დორიანის გავლენის შედეგია ის, რომ ბეზილი იმხარ სატარ სურათს დახატავს დორიანისს, ზირდაზირ გააფრებს ისეთს ჟინიანის გამოვლების კაცსაც კი, როგორც ღორდ ჰანრი, ბეზილის ამხანაგი, დორიანი კი ამ სურათის შემწვობით ზირველად შეიგნებს თავისს ღვთაებრივ მშენებრებასა და ზირველადვე სევდიანის სიტყვებით მიმართავს თავისს წარმტაც სურათს, რომელსაც ბეზილი მას საჩუქრად მიართმევს: რა სამწუხარო მოვლენაა! მე დავსტკნებო და დავბერდებო, დავმხინჯდებო და შევიქმნებო საზიზღარა, ეს სურათი კი სამართლისად ნორჩი და მშენებერი იქნება. თავის დეში იგი იმაზე უხეხის არ იქნება, რაც დღეს არის. ნეტავი შესაძლებელი იყოს, რომ სხვაგვარად მოხერხდებოდეს! ნეტავი დაბერდებოდეს ეს სურათი და არა მე. ეს რომ შესაძლებელი იქნებოდეს, ამისთვის ჩემს სულსაც კი შეველეოდი“. ბეზილისს დორიანი გაიცნობს ღორდ ჰანრის და ძალიან დაუახლოვდება. ღორდი ჰანრი ნამდვილი მეფისტოფელია ახლის დროისა. მისი მახვილი, დამინავი გონება გადაჭრილის უარყოფით კვიდება ეხლანდელი ცხოვრების ეფუელივე საჩუქლას და ზრინციბს, თანამედროვე წეობილებას დამაღ ბოძებს საშინელის სიმკაცრით აქცევს. ჰანრის თავბრუ დამხვევი გავლენა აქვს დორიანსკედ. დორიანი ბავშურის კატაცებით შეუდგება ჰანრის სასტიკ ირინით აღსავსე ზარადმქსების აღსარებასა და მის მოსწონად უნდა თავისი ცხოვრება მოაწეოს. ჰანრის აზრების ზედ-გაკვების ქვეშე, დორიანი ხელს მიეფოს თავისის მომხიბვლელის სიტურთის, ასე ვსთქვათ, გაფლანგვას.

მშენებრების მაცაცხლებელი, მისი გამახანისებელი გამაცაცხლებელი და გამომჩინელი სიუვარულია და აი დორიანის ზირველი ნაბიჯი აქეთკენ არის მიმართული. ღონღონის ერთ მეორე ხარისხიან თეატრში გადაყვება არტისტ ქალ სიბილას, რომელიც თითქო განკებ განკინილი იყო მის სატოფოდ. დორიანის სიერმის მთელი გმობები სიბილიასკენ მისწრაფება. სიბილა თვით საუცხოო მშენებრებასა და თანაც მომხიბლავი არტისტი.

გაცნობა თუ არა დორიანს მთელი თავისის გმობობა - გონებით დაემორჩილება, უკვდავ ვსთქვათ დამოკიდებლობა. ეფუელისთერი დაავიწდება სიბილას და მარტო ერთის გმობობით არის მაცრული მთელი მისი არსება. ერთ დღეს დორიანი მიიზტიყვის თეატრში ჰანრის და ბეზილის, უნდა სიბილას თამაში ახვეოს, გააკვივოს იგინი და თვით თავი მოიწინოს. სიბილას სიტურთე და სილამაზე ორივეს აღტაცებაში მოიყვანს, არტისტიული მისი ნიჭი კი სრულიადც ადარა სხანს. დორიანს ეს გააბრაზებს, შეუვარდება სტენახედ ანტრაქტის დროს და საშინლად გაჰკიცხავს სიბილას ცუდის თამაშობისათვის. სიუვარულიასგან დამწვარი ქალი ამას ეუბნება: დორიან ჩემო, დორიან—სხანმდის თქვენ გაგიცნობდით, სტენახედ თამაში იყო ერთად ერთი სინამდვილე ჩემს ცხოვრებაში. მხოლოდ თეატრში-და ვცოცხლობდი. მე თვით განვიცდიდი ეფუელივე იმას, რასაც წარმოვადგენდი ხოლმე, დღეს მე ვიუვი როზალინდა, ხვალ ზორცია. ბეატრისის სიხარული ჩემი სიხარული იყო, კორდელიას ტანჯვა—ჩემი ტანჯვა... არა ვიცოდი რა და არას ვხედავდი ლანდის და ანდილის მეტსა და ეს შეხვეწებოდა მე სინამდვილედ... და, აი მოხვედით თქვენ—ჩემო ბედნიერება-- და განათავისუფლეთ სანერობილად ჩემი სული... თქვენ მომიტანეთ მე რაღაც დიადი, რაღაც ისეთი რამ, რომლის მხოლოდ გამოსახულებას ხელოვნება. თქვენ მაგრძნობინეთ, რა არის სიუვარული“. მართლაც სიბილას ეხლა სასაცილოდც არა ჰეფინის სტენახედ მანგვა-გრეხა. როცა მთელი მისი ახადგაზდა არსება რომეოსკენ მისწრაფოდა და სიუვარულს ელტოდა, მაშინ თავის ცნებას ეთამაშებოდა, ცნების განხორციელებას უნდოდა, ხოლო რაკი დორიანში მოიხვავს ისეთი რომეო, რომელიც მის ბავშურ ფანტაზიას ვერც კი წარმოედგინა, თვით მის გულში მოხლავდა მთელი გმობობა სიუვარულია და აღტაცებისა. დორიანი ამგვარს ახსნით არ დაკამოფილდება და იმის შიშით, რომ მისი მეფისტოფელის—ჰანრის გაქირდვასა და დაცინებას ვეღარსად წაუყვას—თვალ შეუქნას გოგოს მარტო სახემ რათ დაგიმონავა—საშინელის სისასტიკით ზურგს შეაქცევს თვის ხესტან-დარქანს—სიბილას. თქვენ მე შეცდომაში შემოიყვანეთ, თქვენში მოვსტუედიო“, ასეთ მკაცრ სიტყვებს მიანლის თავში და ხელს ჰკრავს მის სიხარულთან სიწრთელით აღსავსე სიუვარული გმობობას.

დორიანი სახლში გვიან დაბრუნდება. მანც დილა გათენებისს კიდეუ სავარძელში იჯდა და ამ ამბავს დასტრიალებდა მისი ფიქრები. ხოლო, როცა მსემ ზირველი თავისი განმაცხელებელი შუქი შეგზავნა დორიანის თახში და ბუნების ამ საუცხოო ქმნილების ოქროს ფერ სუტუტ თამაში ჩაკეცა, აბრტყვილას და ვითა რომელიმე ღვთაების შარავანდელით თავი შეუმგო, დორიანმა ზირველ სინათლესკედ თვალის მოჭკრა ბეზილისგან დახატულ თავისს სურათსა. აქ მოხდა საშინელი რამ საიდუმლოება. მართალი უნდა მოგახსენოთ, რამდენჯერ არ გადავიკითხე ეს ადგილი და სწორედ ეფუელთვის გაცრებული ვრჩებოდი. თვით საშინელი სინამდვილის სა-

ხიათ აქვს გადმოცემული უაილდის სარტარი მოვლენა, რომელიც უოკელივე სინამდვილეს მოკლებულია. დორიანის მისი სურათის დანახვას ელდა ეტა, ნახა, რომ ამ მის სხეს სიმკაცრის გამომეტყველება მიუღია, ამის და მიხეზით უკვე თავისი მძინობველად ცოტათი არ იყოს დაუკარგავს. თავზარდაცემულმა დორიანმა აღარ იცოდა, რა ექნა. მხოლოდ მაშინ მიხვდა, რომ ბეზილის ნიჭს, სიუვარულისა და მეგობრულის აღტაცებით გამსჭვალულს ჯადოსნური ძალა ჩაურთავს ამ სურათში. ეს სურათი მშვენიერების ხატი—მისთვის მთელის ყოფა ცხოვრების ხელმძღვანელად შეუქმნია და დაუსახავს მის მადმერთებელ მისის სულის მეგობარს. ეჭვი აღარ იყო, ამ სხეს ედ სიმკაცრის და სისასტიკის დადი აღბეჭდიდა, მისი უგულო, უღვთო მოქცევა სიბილას მიმართ სურათს განუცდა და ერთ გვარად დამხვევია მას.

შემთხვევაში თუ ბედმა სრულიად მოულოდნელად გამოუგზავნა მისი სიტურთის და სილამაზის სალტოლველი საგანი—სიუვარული, მშვენიერის სიბილას სახით, მან კი გადასთელა იგი და ჯერ არც კი იცოდა, რომ მისმა უდერძმა საქციელმა ქალი წუთის სოფელს გამოასაღმა. სიბილამ, სიუვარულისა და მშვენიერებისკან ერთის წუთით დამთვრალმა, ერთის წუთით გაბეზნიერებულმა ვეღარ მიათმინა სატრფოს გულქვაობა და თავი მოიწამლა. დორიანს უცნაურმა სურათმა თავაღწინ დაუყენა, თუ რა კარსაცდელშია ღვთისკან მისდაში მიმადლებული დიდებული განძი, მისი ტურთა სიურმე, თუ კი დროზე თავს არ შეიკავებს. ხედავს, რომ ბიწიერება მის ხატებს განხრწნილების ბეჭედს უსვამს და უოკელივე წუთი ამ კარწილების განვითარების მომასწავებელი და შემქმნელი იქნება. მაგრამ ზირველი ნაბიჯი უფსკრულისაკენ უკვე გადადგმულია. მან ზურგი შეაქცია მის მეგობარ ბეზილს, მის სულსა და გულსა, მის რჩევასა და დარიგებას დაცინებით მოზერობა დაუწყო. სიტკბობების ფილას მიაწოდა ბუნებასა და მის მაგიერ, რომ დაწაფებოდა, ხელი ჰკრა და ამგვარად უღალატა სიმშვენიერის მოთხრობილებას, ცხოვრების სინარულის სწავლეს და კიდევაც იკემა ნაყოფი: მის სიმშვენიერეს ზირველი იარა დახინდა, ზირველი მდილი გაუხინდა მის სიტურთეს, ზირველი შავი წერტილი გამოაჩინდა ამ მანათობელ მზესს.

სიბილას სიკვდილი სსსწარკვეთილებასში ჩაგდებას დორიანს.

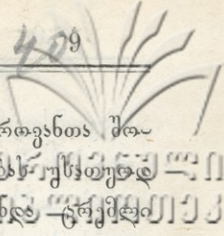
ზირველად თუ სიტკბობებს და სურვილის დაკმაყოფილებას ეტანებოდა დორიანი, ესლა თავდავიწყებას ებიებს. სურს ქეიფსა და თავის კართობში ჩაატანოს კენესა გულისა, სეგდის ნაშთი, მისივე მოქმედებისკან გამოწვეული. უოკელივე მისი უშვერი მოქმედება თავაღწინ უდგია მის მშვენიერ ხატებაზედ მკაცრის დარების აღნიშნით. დაწვეებს სსსზღარ ადგილებში სიარულსა, ბინძურ თავის კართობს ეძლევა. თხიუმი, სშიში, გულის ამრევი სარდაფები—უოკელივე მისი მოქმედება არის მისი არსებობის, მისი სსსწაულ მოქმედის სიმშვენიერის წინააღმდეგი და უარყოფელი,

ამ მშვენიერების დამღუბველი, ესლა უკვე მას ის სსსზღარება იზიდავს თავისის დემონურის ძალით. რომელიც მას უწინ გულს ურევდა.

სსსზღარებაში ათასგვარი მოთქმა-მოთქმის დორიანის ყოფა-ქცევა სსსზღარების ერთსულ ზროტესტს იწვევს. დღევანდელ ცრუსა და ყალბ სსსზღარებას, ამ „კრებულს უმსგავსებობისს“ მის ყიყინს დორიანისთან განსაკუთრებული ზირადობა უურადლებას არ მიაქცევდა, მაგრამ თვით მას ჰყავს თავისი უღმობელი, სსსტიკი მსაჯული— მისი სურათი განცალკევებულ ოთახში უკიდა და ხშირად ინახულებს ხოლმე: ხედავს, რომ თან და თან ფუჭდება; სსსე მისი სურათისა სსსზღარ გამომეტყველებასა ღებულბობს. სურათისთვის დორიანის ბიწიერება იგივეა, რაც ჭია-ღუა აღმიანის სხეულისთვის, რომელსაც კარწნილება ეპარება. თვით დორიანის სსსე და შეხედულება კი უცვლელის, ნორჩის მშვენიერებითაა შემკული, ყოველ შემთხვევაში, ამგვარად ეჩვენება ვეღას მის ნაცნობს, რომელთათვისაც, შესაძლებელია, შეუმჩნეველი რჩება, ის ნახი, ჩვეულებრივ მხედველობისთვის ვერ მისწოდში იარა და კვალი, რომელსაც დაღათ ასვამს მას მისი ბიწიერი ცხოვრება. დორიანის უცნაური ამბებით თავზარ-დაცემული ბეზილი მობირბენს და ზასუსს მოსთხავს. არა მრწამს, შენმა მშვენიერმა სსსემ, შენმა ღვთაებრივმა სიტურთემ, შენმა სილამაზემ, რომელიც „სსსწაულთა სსსწაულად“ მიგვანია მე და ჰქნის, რაიმე სიბინძურის ჩაღენა მოახერხოსო. დამამძვიდე, მითხარი, ვეღათგერი ტყვილია, მეტი არა მინდა რა, წავად სრულიად გულ დაჯერებული და დაწყნარებულიო.

ზასუსის მაგიერ, დორიანი წაიყვანს ბეზილს სსსდუმღო ოთახში. სურათს ჩამოხდის მდიდარ და უცხო ფარდას და ბეზილს თავაღწინ წარმოუდგება ნაყოფი მისის აღტაცებისა და თაყვანისცემისა დორიანის მშვენიერებისადმი—ნაყოფი მისის ღრმა გრძობისა დორიანისადმი. ბეზილს კინაღამ დამბლას არ დაეცემა. სილამაზის წილ სსსინელი სსსზღარება წარმოუდგება, ბეზილს არ სჯერა, ბეზილი გონს ვერ მოსულა. ბეზილი ჰხედავს, რომ დაღუბულა არა მარტო დორიანი, ამიერიდან დაღუბულია თვით მისი ნიჭი მსატკრისა და შემოქმედისა, მისი იღალები და გადმერთება მშვენიერებისა ფეს-ქვემარის გათელილი. ბეზილის სსსწარკვეთილებით გაბრაზებული დორიანი კი ბეზილს ამ თავის „მე“-ის სსსუკეთესო მერე ნახევარს დანას ჩასცემს და სიცოცხლეს მოუსზობს. ამ მკვლელობით იგი გზიდან ჩამომარებს მის გულს, მის მადმერთებელს, მისი მშვენიერების განმაცხოვრებელს და განმახორციელებელს, მის მეგობარს და ამ გვარად თავისის სიცოცხლეს კიდევ უარესად დაამახინჯებს. სურათმა ეს სსსინელება თავზარდამცემის სინამდვილით აღნიშნა დორიანის ხელებს სისხლის წვეთები გამოაჩინდა.

დორიანი ამის შემდეგ თავბრუ დამხვევის სისწრაფით მიექანება სიბინძურეს, სიღუხჭირეს და უმსგავსობის მორეკში. თვით მისი მეუფისტოფელი, ჰქნრიც კი ეუბნება: „ბორტოქმედება არ შეეფერება მშვენიერს არსებასო, ვინაიდან იგი უმსგავსებობას, უმსგავსებათა-

ვის თავად ბორცო-მოქმედებას, ხელთ ბორცო-მოქმედებას სხვას გარდა უმსგავსებია. კაცის კვლა ყოველთვის დიდი შეტევაა. თავის დღეში თვით არ უნდა ჩაიდინოს, რის შესახებაც თავისუფლად ლაპარაკი არ შეგიძლია ნასადილევს. ბორცო-მოქმედება — ეს უნიტარობაა, რომელიც მხოლოდ ნაძირალთა კეთილშეშობას შეადგენს. დორიანი კარგად ჰქვდავს, რომ თავისი გაუგებრობით თავისი მშვენიერი ცხოვრება წაბილწა. შედის თავის სმ-ჯგურში, შეხედავს მის სურათს, რომელსაც კიდევ მეტი საზიზღრობა ატეხავდა, თუმცა აქ იქ კიდევ მოსჩანდა ნაშთი მისი ხელთუქმნელის სიმშვენიერისა, მაგრამ ეს ნასახი სიტურთისა, მარგალიტს ჰგავდა, ტალახში მოსვრილს. დაქნცული ცდომილი იმავე დანას მასწავლებს, რომლითაც თავისი უცხო მეგობარი მოჰქვდა და თავის სურათს ჩაჰკრავს. მეორე დღეს დორიანს ნახევრ გულ განგიმრულს, მისი სურათი კი თვალ წინ წარმოედგებოდა ისეთისავე მომხიბვლელისა და მომწადაკებელის, აღმტაცებელის და გასაცდარის მშვენიერობითა და სიტურთით, როგორც იგი იყო შექმნის პირველ დღეს.

არ გამოეკვიდრებოდა უცნაურის დამოკიდებულების ახსნას, რომელიც არსებობს დორიანის ყოფა-ქცევასა და მის სურათს შორის. თავის-თავად ცხადია, რომ აქ სურათი კი არ იცვლება, იცვლება თვით დორიანი, ხელთ სურათი თვით სარტყელთა სიცოცხლით იყო აღსავსე, და მასთან შედარებული სახე დორიანისა თვით ყოველგვარ უმცირესს განსხვავებასაც ნათელსა ჰყოფდა. ის, ვინც ყოველ-დღე ხედავდა დორიანს, რასაკვირველია ამ ყოველწითურ ცვლილებას ვერ შეამჩნევდა. ხშირად ჩვენი ნაცნობები, რომელთაც ოცნა და ოცნა-ათ წელიწადს ვიცნობთ, უცვლელი გვგონია, თუ რაიმე შეტის მეტად თვალსაჩინო არა დაეტყობა მათ სხეს. დორიანი კი 38 წლის იყო თავი რომ მოიკლა. ამ ხანში კი არა თუ არაფერი შესამჩნევი ცვლილება არ ხდება უარესობისაკენ ვაჟ-კაცის სახეში, თან-და თან წარმატებაშიც კი შედის. თვით ბეზილმა, ამ ჯადოსანმა შესტარმა, დორიანის სახის ცვლილება მასთან დაინახა, როცა მის მხატვრობას გვერდით ამოუდგა დორიანი და შეადარა ერთმანეთს ხატებს და ცოცხალი არსება.

შესაძლოა ისიც, რომ დორიანის უმწიკველ სიტურთე და სილამაზე ფიზიკურად განიცდიდა და გრძნობდა ყოველივე ცვლილებას სახეზე და იმდენზედ ნათლად, რომ ახრით სურათზედ გადაჰქონდა ეს ცვლილება.

როგორც გნებავთ ისე გაიკეთ ეს საიდუმლოების აღსავსე ცოცხალი სინამდვილე — ჩვენ ერთი ვიცით მხოლოდ: დორიანი იღუპება მარტო იმიტომ, რომ დაღატობდა თავის სიმშვენიერეს, ამ სასწაულთა სასწაულს „ჯეროვანად არ ეშვებოდა და მის კანონებს არ ასრულებდა“. დორიანი იღუპება კიდევ იმიტომ, რომ იმ დროში და ხანაში, იმ საზოგადოებაშია, რომლის წესწილობილებაში სიბინძურე და უშვერი უმსგავსებობა გაბატონებული, სიტურთესა და სილამაზეს ადგილი არა აქვს: მშვენიერებას უთუოდ ტალახით შესვრიან და შეითხნინან. ასე, საზი ია გაურთეთ იმნიერ თაიგულში, რომელიც არა სსსამოვხე სუნის ყვავილებიდანაა გაკეთებული, ეს ყვავილები იის მომხიბვ-

ლელ სურნელებს მოსწამვლენ; ეგრე, კეთრფანთა შორის ჩავარდნილს ახალგაზდა ნორჩს არსებობს უსწორედ დამღუბველი სენი გადაელება, ასე, წმინდა ცხოველები ბინძურ ტბაში უსათუოდ ჭეჭეს მოაკიდებს.

არა ერთხელ იმეორებს უაილი თავისი ნაწარმოებები: „დღევანდელი საზოგადოება წითელ წამოსასხამში გამოხვეული კეთრფანია, ერთი მოვარაუებული მძორია მთლად ერთიანად სიყვლობითაა განუქნითილი“. თავისუფალის კაცის მშვენიერი ცხოვრება, განახლებულ ელ-ლინიზმის გამოყება და აფავება შეიძლება მხოლოდ მაშინ, როცა დაირღვევა დღევანდელი წეს-წყობილება კერძო საკეთრებაზედ ადგილები. როცა თვით საზოგადოება იქნება ხატრანი ყოველივე ცნებისა და სიმდიდრისა და როცა აღარ იქმნება დარიბი, მონა, დაკლანჯებული და დამახინჯებული. მხარული, უდარდელი ცხოვრება შეუძლიან თავისუფალ მშვენიერ ადამიანს და ეს არის მისი დანიშნულება. მაგრამ დღეინდელ ზირობებში ზოგიერთისათვის შესაძლოა მხარულებაც კი აღკრძალულია. ვინც რუსეთში დღეინდელ გარემოებაში მხარულად და უდარ-დელად ცხოვრებას ჰფიქრობს, ამბობს უაილი, იმან ან არ იცის, რომ ადამიანს გული აქვს და თუ აქვს, არ იცის, რომ ადამიანის გულს წარმატება და განვითარება ეჭირება.

ამ მოთხრობის არაკის გადმოცემის დროს, მე არა ერთხელ მოვიხსენე რუსთველის უკვდავი ზოგა. მე ეს განზრახ ჩავიძინე. მართლაც მსოფლიო ლიტერატურაში, უაილდს გარდა, არ ვიცი რუსთველის მეტი მწერალი, რომელსაც ვაჟის სილამაზე და სიმშვენიერე იმ სიმაღლემდის აყვავნოს, და იგი ღვთაებრივი ძალად ხდება, სასწაულ მოქმედად, სიცოცხლის წყაროდ, ჩვენი მოქმედების ხელმძღვანელად და კომპასად. მართლაც ტარიელის სიმშვენიერეს უფრო მაღლა აყენებს ავტორი, ვიდრე ნესტანისა და უფრო დიდ მნიშვნელობას აძლევს. ტარიელის სილამაზე ისე მიიტაცებს ავთანდილს, თვით თავის მზის დარს თინათისავე კი მიატყვებს დროებით. ავთანდილიც ღვთაებრივის გრძნობითაა გამსჭვალული ტარიელისადმი, ავთანდილი ტარიელის სული და გული ხდება, მისი მარჯვენა ხელის როლს თამაშობს ტარიელის იდეალის ძიებაში. უავთანდილოდ ტარიელი, სასაწყარკვეთილი რაინდი იქნებოდა. ავთანდილმა მხარი მისცა და ავთანდილის წყალობით ტარიელმა მიაღწია მისი მშვენიერების სასწაულ იდეალს, მის ზედ-დამატებას. თავის მხრივ ტარიელის ზედ-გავლენის წყალობით ავთანდილის ნიჭი სარტყლად განვითარდა. სკამაო შეადარეთ ავთანდილის პირველი წერილი „უმთა მიმართ“ და ტარიელთან დამკობრების შემდეგ დაწერილი მისი „ანდერძი“ რუსტენის მიმართ. პირველი თითქმის ბავშვური ნაწარმოებია, მაშინ როდესაც მეორე ზღვაა ახრისა და გრძნობისა. ბეზილიც რომ ავთანდილივით იყო დორიანისათვის. ბეზილმა პირველად გადაუშალა დორიანს მისი ღვთაებრივი მომხიბვლელობა, ამ მომწადაკებელის სილამაზის ზედ-გავლენის ნაყოფი იყო დორიანის უცნაური და საუცხოო სურათი. ბეზილმა ხელში მისცა დორიანს მისი ცხოვრების სადავე და მისი

სახელმძღვანელო. დორიანმა კი, დორიანმა თავისის მხრით თავისის წარმტაცის ნორჩი სიტურით ბეზილის მსურველს ნიჭს ახალი წყარო უჩვენა შემოქმედების და უმადლესს საფეხურზედ აიყვანა მისი მხატვრობა. ბეზილმაც იგივე ზრინციბი დაუყენა თვალწინ დორიანს. სხვა გვარად სურათით გამოსახული, რასაც ავთანდილი აღიარებდა თავის მრწამსად და სხვასაც უქადაგებდა: „სინტრუე და ორზირობა ანებს ხორცსა, მერე სუფსა“ ამბობს იგი თავის „ანდემში“ და „დორიან გრეის“ მთელი აზრით მთლად ერთიანად ამ ლექსით გამოიხატება. ბორცტ-მოქმედება, უმსგავსობა, სიბინძურე სიმშვენიერეს სხვამს წარუხრცველ დადს და ეს დაზიანებული სიმშვენიერე იწვევს სულის მწარე ტანჯვას და ვაებას, რომელიც უცნაურის კატასტროფით თავდება. თუ დორიანს ხელი არ ეკრა*) ბეზილისათვის, იგიც ტარიელივით განხორციელებდა ბუნებისგან მისთვის დასახულს იდეას მშვენიერებისას, სიხარულისას და სიყვარულისას. მასასდაძე სიმშვენიერე თვითვე ზრინციბია ცხოვრებისათვის და კიდევ მეტი, როგორც სთქმობს ერთისთვის და სინდისის ქეჩხა—მეორისათვის—ამბობს უაილდი და ამ მშვენიერების გადმურთებას ემსახურებოდა მისი საუცხოვე მოთხრობა.

სამწუხაროდ ქართულების ცხოვრებიდან უაილდმა მარტო „ქართული სამფარია“ იცოდა. ჩვენი მდგომარეობა დღეინდელი ისეთია, რომ ქართულებს „მეგობრები“ ზირუტეებს და ძაღლებს გვეძახიან, უცხოელები კი მარტო „ქართულის სამფარით“ გვიცნობენ, თუმცა, დემეტრე იცოდეს, ჩვენ თავისდღეში არავის არ შევცილებივართ ასეთს დიდებულ „გამოგონებს“. ხელდა ჩვენი ცხოვრება რომ სხვა ზირბებში იყოს, შესაძლავა უაილდი ჩვენის გენიოსის ნაწარმების გაცნობოდა და ეტვი არ არის მას შინ თავის შესანიშნავ მოთხრობას ეზიგრაფად რუსთველის სიტუებს წაუშმძღვარებდა: „სინტრუე და ორზირობა ანებს ხორცსა. მერე სუფსა“. რასაკვირველია, დიდი განსხვავება რუსთველსა და უაილდს შორის. რუსთველი იმ ხანაში სწერდა, როცა ახალი ცხოვრების შენობა გამაგრებული იყო და იგი კმაყოფილი და ბედნიერი მშვენიერების განხორციელებას შესაძლავა ხედავდა იმ ცხოვრებაში. ამიტომაც მისი ტარიელი თავისს იდეას მაღწევს. უაილდი კი ევროპის ცხოვრების იმ ხანაში იყო, როცა იგი ცხოვრება გახრწნალებისა და დაცემის გზაზე, ამიტომ ასეთს ზირბებში სიმშვენიერე ვერც ხარბის და ვერც ეწევა ბედნიერებას.

ეს მოთხრობა უაილდის კერძო ცხოვრების ერთგვარი წინასწარმეტყველებაა. უაილდიც სწორედ მშვენიერების ძიებაში დაიდუზა: გრძნობისა და მშვენიერების

განხორციელებას ელტვოდა, მაგრამ დღეინდელ გარეობაში, გათასირებულს და მამხანს მადმურთებულ სასოკადობაში ვერ მიახერხა ეს. თვით ამ სასოკადობის შესწავლა თავის ტალსში ეს საშაგალითა, უაილდის ცხოვრების სიმბოლოური გამომხატვა აღნდონში გამოცემულ მის თხზულებების უდაზუა აღნიშნული. იქ თურმე*) დახატულია ცალმხრით გალია, რომელიც იფართხალობს ზღვის ჩიტი, მერე მხარეზედ კი ჩიტი გალიიდან განთავისუფლებულია და ცაში ობოლ ვარსკვლავს თავზედ ევლებს. უაილდის სინტრუე გალიაში ჩამწვედული ჩიტი, დღეინდელის უმსგავსობისგან ეოკელ დიდ და განსაკუთრებულ ადამიანის წინაშე აღმართული გაუგებრობისა და დეენის კედელი—გალია გახლავთ. უაილდის სიკვდილი გალიიდან განთავისუფლებს იყო: მისი საცარი ნიჭი, მისი წარმტაცი, მომხიბვლელი ნაწერები თავს დასტრიალებს იმ ობოლ ვარსკვლავს, რომელსაც სახელად ჰქვია: **ცხოვრება ყოველგვარ ბორკილებისაგან განთავისუფლებულის ადამიანისა, რომელიც ღვთაებბრივად დაისახავს სიტურფესა და სიმშვენიერესა.**

კიტა აბაშიძე.

დაიხარა ამაყი თავი!...

ყური დამივდეთ!
 მინდა გიამბოთ პატარა ზღაპარი, ცხოვრების გულიდან ამოგლეჯილი, მის კენესით შეთხზული, მის ცრემლებით ხორც-შესხმული, ცხადათ-ქცეული. ქვეყნად სცხოვრობდა მეტად მდიდარი, მეტად ძლიერი ერთი ვინმე.

იმის სიმდიდრეს, მის სიძლიერეს შეადგენდა მხოლოდ ერთი რამ: მას მხრებზე ება **მალამქერი ამაყი თავი...**

ჯერ არავის წინ, არაფრის წინ არ დახრილიყო იმისი თავი.

მიწას ვიდოდა, მაგრამ თავი მაღლა ეჭრა.

არავინ უწყის, ბურჯად ედგა მას სიკაბუყე, მიტომ არასდროს არ იხრებოდა იგი მიწაზე, თუ ჯერ ცხოვრება თვის სიმძიმით არ დასწოლოდა მის სიამაყეს და თავის სასტიკ ძალის წინაშე არ დაეხარა შეუპოვარი.

მართალი არის, თვით ცხოვრება ჯერ არ ენახა, მაგრამ ცხოვრებაში და მის გარშემო ბევრი ეგემნა, რაც სხვა მომაკვდავს განა მარტო თავს ახრევენებს, არამედ სტანჯავს, მარად აწამებს და სიცოცხლესაც ხშირად ასალმებს.

*) იხ. დიონეოს წერილები „რუსკოე ბოგატსტვო“ 1908 წ.

*) თუ გაიხსენებთ ტარიელიც ძალიან გულგრილად ეკიდებოდა ავთანდილს. და თითქმის ვერც კი შეიგნებს სავსებით მის ზაღალ გრძნობას. ტარიელიც ცოტა არ იყოს „უგულო“ გულ გრილი გახლდათ. გაიხსენეთ „არ გული უდა ფიცის და პირისა გასრულებასა „იგი უგულო მოელის მართ დღეთა შემოკლებასა... „უგულო კაცი ვერ კაცობს, კაცთაგან განაკიდიან“.

ხშირად ფეხებზე ეხვეოდნენ შავი გველები, იკლანკებოდნენ მის გარშემო, იგრიხებოდნენ, ის კი მაინც არ დაჰხედავდა ამ ქვემძრომლებს; თავს არ დაჰხრიდა, არ დაჰხრიდა გველთა წინაშე; ისევ იქ, მალლა გასცქეროდა ამაყურ სახით, თითქოს ვარსკვლავებს უღიმოდა, ალერსს უძღვნიდა, თითქოს ცად ჰფრენდეს ანგელოზის მსუბუქი ფრთებით და ველარ გრძობდეს გველთა ხვევანას ფეხებ გარშემო.

გულს ჩაენერგა ნორჩ კოკორად გრძობა ტრფობისა. იმის სინაზეს თითქოს ჯერედ არ შეხებოდა ქალწულის ხელიც; ჯერ განთიადიც არ დამტკარიყო იმისი სუნთქვით, მის სურნელებით; ჯერ დილის ნიავს არც კი ეკოცნა მორცხვად შეკუმშულ მის ფურცლებისთვის, რომ მას უეცრივ ეს ნაზი გრძობა მოსწყდა გულიდან ვით ცრემლი მწარე; ხალხს დაეცა, მისგანაც კენესით ვით მარგალიტი ძირს ჩამოგორდა, მიწას ემთხვია და ამ ამბორში უკვალოდ გაჰქრა ეს წმინდა გრძობა...

მაგრამ ერთხელაც არ დახრილა ამაყი თავი, რომ დაენახა თუ სად გაჰქრა კენესა გულისა; ობოლი ცრემლი გაატანა დაკარგულ გრძობას და ის აკმარა თანა მგზავრად გამქრალსა ტრფობას...

მის თვალები კი მაინც ცაში მისჩერებოდნენ! თითქოს უნდოდათ დაეთვალათ მის მშვენებანი. ამაყი თავით ისევ მალლა იცქირებოდა, თითქოს ქვეყნის ბედს ჰკითხულობდა ვარსკვლავთ სხივებზე ..

*
*
*

უცნობმა ხელმა თავს დაადგა დაფნის გვირგვინი, უცნობ ხელითვე საუცხოვოდ, კონტად დაწნული, მაგრამ ამაყმა არც დიდების ქვეშ დაჰხარა თავი, უფრო ამაყად, შეუბოვრად ასწია მალლა, თითქოს ჰლამობდა თვით ღმერთებთან დაახლოვებით...

ძირს ჩამოვარდა მისი დიდება—დაფნის გვირგვინი, ფეხქვეშ გასთელა შიგ ჩაწნული ხალხისა გრძობა, მაინც ერთხელაც არ დაჰხარა იმისთვის თავი, ისევ მალლა ცას მისჩერებოდა, თითქოს იქ სჭვრეტდა ყველას ბედ-იღბალს, თითქოს უნდოდა მოეკრა ყური ღმერთთა იღუმალ ბაასისათვის.

იმასა ჰყავდა მეგობარი დაუვიწყარი; ჭირშიც და ლხინშიც ერთგულობდნენ ვით ძმად-ნათესანი.

ერთ შავ-ბნელ ღამეს იმის მეგობარს მიჰპარებოდა ჩუმად სიკვდილი; წყნარად ეკოცნა და ამ კოცნაში უკანასკნელად ამოასუნთქა.

როცა სიკვდილის მსხვერპლად ქცეული, საფლავში იდო მის მეგობარი, იგიც მივიდა, რომ საფლავამდის არ ეღალატა მეგობრობისთვის.

ამოიკვნესა, ცრემლიც დაჰღვარა, სახეზე ჰქმუნვა გადფარა, მაინც საფლავში არ ჩაიხედა, ძირს არ დაჰხარა ამაყი თავი. ერთი კი უთხრა:

— მშვიდობით ძმაო!

თვითონ კი მალლა მისჩერებოდა, თითქოს

ლოურჯის ცის, მზისა და მთვარის ტყვედ შექმნილიყვენ მისი თვალები.

სწრაფად და უჩინრად მიჰქროდა ღრმად; სწრაფად და კვალ-დაკვალ მისდევდა სიცოცხლეს. მის გაუვალ გზებზე, ხრამებზე, კლდეზე ვიღოდა ჰაბუკიც ამაყურად, შეუდრეკელად.

არც შიშის წინ, არც სიფრთხილის წინ არ დახრილა იმისი თავი, ისევ ცაში გასცქეროდა ამაყურად, წარბ-შეუხრებლად და ბავშვივით სჯეროდა, ღვთისნიერ ადამიანივით სწამდა, რომ ისე განვლიდა თავის სიცოცხლეს თავ-დაუხრებლად, ღირსეულად და ამაყურად.

ერთხელ ასეთ მიგზავრობის დროს წაადგა ჰაბუკი უშველებელ მდინარეს, სისწრაფით მონავარდეს, მქვეარეს. მქუხარეს, თეთრ ქათვად მდულარესა.

ჰაბუკს ესხა ოცნების მარჯვე ფრთები, მაგრამ ასეთ მდინარეზე ოცნების ფრთებითვერ გადადიან.

იგი იძულებული იყო ისევ ფეხით გასულიყო მეორე ნაპირს.

შეუწუხებლად, დაუფიქრებლად შესტოპა მდინარეში. მარჯვეთ და ამაყად მიაპობდა იმის მძლავრ ზვირთებს და მიღწია შუა გზასაც შეუბოვარმა; გამარჯვებულივით მან გაჰხედა მდინარის მეორე მალალ ნაპირას და უეცრივ იმის თვალებს დაესახა მომხიბლავი რაღაც ზღაპარი:

ბედნიერება ნაზ ყვავილად იქ იშლებოდა, სიყვარული ტურფა ვარდათ იფურჩქნებოდა, სიცილიც, ღიმილიც ყვავილსაც, ვარდებსაც დილის ციურ მარგალიტად ენამებოდა.. კენესა და ტირილი მორცხვ ბალახად ვარდების ბუჩქებ ქვეშ იმალებოდნენ და იმათ ფურჩქვნაზე, სურნელათ ქცევაზე ისინიც ჰხარობდნენ, იღიმებოდნენ.

შეჰხედა ჰაბუკმა— მეტად იამა, თითქოს ჩასუნთქა გულში იამა.

მშვენებებით მოხიბლულმა მან გაჰხედა მეორე ნაპირსაც, რომელსაც წინედ ყურადღება არ მიაქცია და დაინახა იგივე ვარდები, ყვავილები, იგივე ბალახი, კონტა ბუჩქები; მათმიც ჰყვავდა ბედნიერება, სიამე ტკბილი და სიყვარული.

კონტაც შემკული ორივე ნაპირი სილამაზეში, ზღაპრულობაში თითქოს ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ; თან ერთმანეთის სიტურფავესაც ტრფობით უმზერდნენ, ქებას ასხამდნენ.

გაოცდა ჰაბუკი: ვინ მოჰმადლა ამდენი მშვენება, ამდენი სინაზე, მომხიბვლელობა ამარე-მარეს? ნუ თუ ამ მდინარემ აღმოაცენა ესოდნენ ტურფა მცენარენი და ყვავილები? ნუ თუ მის ქუხილმა, ტალღათა ქშენამ შექმნეს ეს უცხო ჰარმონია ამ ნაპირებზე? მან ელვასავით გადაავლო თვალი მდინარეს და რა იხილა! — თითქოს მზე მასში გადმოსულაო თვის მადლიანი სითბო და შუქით, მთვარეს ცად თითქოს ის გაეხადოს—იმის ტალღებზე დასრიალებდა, ვარსკვლავთაც თავის მშვენების მონად

თითქოს იგივე ამოერჩიათ, თითქოს ღვთის მადლიც იმის ტალღებში რაღაც ნათლად ჩასახულიყო და ანგელოსნიც ციურსა ჰიმნებს აქ უერთებდნენ ტალღების ქშენას.

მოიჯადოვა ამ სურათმა ჭაბუკის გული და მოისურვა მდინარეში ღრმად ჩაეხედა, რომ უფრო კარგათ დაენახა ყველა მშვენება და დაესწავლა მომხიბლავი, უცხო ზღაპარი.

დაჰხარა თავი.

ჩაჰხედა მდინარეს და... გულში იგრძნო მხოლოდ ტანჯვა, მძიმე ნალველი.

ალარც მზე სჩანდა, ალარც მთვარე, არც ვარსკვლავები; ალარც ნაზობდნენ ყვავილები, დასკვნენ ვარდები: გაჰქრა მშვენება, გაჰქრა ზღაპარი, როგორც სიზმარი. მაგრამ სანაცვლოდ დაინახა მან თვით მდინარე, მან დაინახა მთელი ცხოვრება, ჩაჰხედა გულში.

მდინარე ყოფილა თურმე ცრემლები—სიმშვილში, წუხილში, ნატვრაში, წყურვილში კვნესით შობილნი, ერთად შეყრილნი, მდინარედ ქცეულნი.

ტალღათა ქშენა, მათი ჭექა, მათი ქუხილი—ეს ხომ თვით კვნესა, წუხილია მრავლის გულით ამომხდარი ტანჯვა-ვაებით ცრემლთ მდინარესთან შეერთებული მის ტალღების ხმათ.

უფრო დაბლა დაჰხედა მდინარეს, უფრო ღრმად ჩაჰხედა იმის გულს.

აგერ. მთელ მდინარეს მოსდებია თეთრი ქაფი, ტალღების მოუსვენრობით წარმოშობილი—ეს სიზმრებია, ტკბილი სიზმრები ცხოვრების ზევით ქაფად ქცეულნი.

ქაფის ძირს კი—უფრო ღრმად გველ-ბაყაყნი მოეხვიენ ფეხებ-გარშემო—ეს ადამიანის გრძობათა, მოყვასისადმი სიყვარული, პატივისცემა.

მდინარის ძირზე კი მრავალ ლოდებით ეყარენ განუხორციელებელი ოცნებანი, გაცრუებული იმედები, ლოდებ ქვეშ კი ღრმად ეყარა წვრილი ქვიშა არნადითაც დაუხვეტავი—ისინი იყვენ ფიქრები ადამიანისა მთელ სიცოცხლში.

ამ შემადრწუნებელმა სურათმა უფრო დაიმონა ჭაბუკის გული, მან კიდევ უფრო ღრმად ჩაჰხედა მდინარის გულს და უეცრივ იმის ფსკერზე დაინახა თავის სახე, საშინელი სახე...

იცრემლებოდა, ჰკვნესოდა მწარედ, ქვემძრომელი გრძობებით გულში, ლოდათ ქცეული იმედებით, ქვიშად გაბნეულ აზრებით.

მას შეეშინდა თავისი სახის; მას შეჰხარდა იგი, მაგრამ თვალი კი ველარ მოაშორა და უფრო დაბლა, უფრო ღრმად დაუწყო ცქერა ამ მდინარის ფსკერს.

შორს სადღაც კი ბოროტმა სულმა სასტიკად და მწარედ გადაიხარხარა:

— დამარცხდა თავხედი!...,.

— დაიხარა ამაყი თავი!....

დიად! დაიხარა ამაყი თავი!

იგი ხარბად ჩასჩერებოდა ცხოვრების გულს, მდინარის ფსკერს, ფსკერი კი უფრო ღრმად ეხებოდა ფართოვდებოდა და ბნელდებოდა.

ღრმად გზავნიდა თავის თვალებს ამ სიბნელეში, მაგრამ მაინც ვერ აღწევდა იმის დასასრულს.

გულს ურევდა ეს საზარი სანახაობა, მაგრამ თავი მაიც მალლა ველარ ასწია.

დიდხანს იდგა შუა მდინარეში...

დიდ-ხანს ჩასცქეროდა იმას სიღრმეში...

ველარც კი შეამჩნია, როგორ მოზღვავენენ საიდანღაც ძლიერი ტალღები.

შეარყიეს შეუპოვარი, შეატორტმანეს დაუძლეველი, ერთიც შეუტიეს, ერთიც ეკვეთნენ და სამუდამოთ ჩაიკრეს ჭაბუკი გულში.

როგორც აკვანში—მისვენებდნენ ჭაბუკს ტალღები...

როგორც ნანინას—თავიანთ ღელვას ასმენდნენ ყურში...

მხოლოდ ეს ნანა იყო სამუდამო დამონებისა, სიცოცხლესთან გამოსალმებისა...

ესევე ნანა იყო მათი გამარჯვების ხმა, რომლითაც ეხმაურებოდნენ თავიანთ ნაპირებს, შორეულ ველებს და... კიდევ სხვებსაც, დასაღრჩობათ გამზადებულებს:

— დამარცხდა თავხედი!...

— დაიხარა ამაყი თავი!...

ლევ. მეტრეველი.

ჩეხია

III

თვითმარველობა.

უწინდელ ჩემი წერილებიდან შეიძლება მკითხველმა ის დასკვნა გამოიყვანოს, თითქო ჩეხიაში დღეს ყოველი ეროვნული თავისუფლება მოსპობილი იყოს. ეს დასკვნა შემცდარი იქნება. ჩეხიას აქვს თვითმარტველობა.

აი მოკლედ რაში გამოიხატება ეს თვითმარტველობა ანუ ავტონომია.

1848 წელს დაჰბერა მთელს ევროპას საშინელმა ქარიშხალმა—ყოველმა ერმა წამოჰყო თავი და მოითხოვა თავისი წილი თავისუფლებისა და ადამიანურ ცხოვრებისა. საკვირველია: ამ ეროვნულ გამოღვიძების ხანამ ევროპაში გამოიწვია უკანასკნელი გათახსირება ყოველ ეროვნულ მოგონებისა საქართველოში.

თითქო მარტველობას ეშინოდა რაიმე ნაპერწკალი არ გადმოვარდეს საქართველოში და არ აუ-

ფეთქის მხნეობით და განწირულებით იმის შვილებს გულიო. გააუქმეს ის ერთად-ერთი დაწესებულება, რომელსაც ცოტათი მაინც ეროვნული ელფერი ედო—ეგრედ წოდებული „უმალღესი მმართველობა საქართველოსა“ და მისი „ექსპედიციები“, გააუქმოს ქართული ეროვნული ფული, ჩაჭურჭეს თავისუფალი ეკლესია, გაუღვიძეს თავდაზნაურობას ევროპიულად დროს გატარების წყურვილი და მზადებას შეუდგნენ მოესპოთ სამეგრელოს და გურიის დამოუკიდებლობა. ეს თავისებური და, სიმართლე უნდა ვსთქვათ, ურჯულო მეთოდი იყო საქართველოს ეროვნულ ცხოვრების გასანადგურებლად. განადგურების მერე ევროპიდან გადმოსროლილ ნაპერწკალს შიში არა ჰქონდა. აბა რას მოეკიდებოდა ეროვნული ცეცხლი გადაგვარებულ აფიცრობას თუ გარუსებულ ქალებს!?

მაგრამ სჩანს, მსოფლიო კანონები კაცობრიობის მოძრაობისა უფრო ძლიერია ვიდრე პოლიტიკური შორს მჭრეტელობა რუსეთის პოლიტიკოსებისა. მიუხედავად იმ დამალული, ქვეშდრომითი და ჩუმ-ჩუმი პოლიტიკისა, რომელსაც დღემდე ჩვენში ბოლო ვერ მოჰღებია, იმ ეროვნულ მოძრაობამ ევროპაში ჩვენშიაც იპოვა მცირე პასუხი. ნიკო ბარათაშვილს და გიორგი ერისთავს მოჰყვა მთელი კრებული ჩვენი მოწინივე მოღვაწეებისა...

მაგრამ დაუბრუნდეთ პასუხის იმპერიას. დაპებრა თუ არა 1848 წლის ქარიშხალმა, მთელი ტერიტორია ამ იმპერიისაც დაიძრა უსწორ-მასწოროდ, აქ აიწია, იქ დაიწია, და მთელი სახელმწიფო ისე გაიბზარა, რომ მისი სამუდამოთ დარღვევა ბევრს აუცილებელი ეგონა.

ეროვნული თვალსაზრისით აქ შესანიშნავია ის, რომ უნგრეთმა მოიპოვა სრული თავისუფლება: მისი სახელმწიფოებრივი უფლებანი აღდგენილნი იყვნენ. ამის შემდეგ უნგრეთს აქვს საკუთარი პარლამენტი, თავისი სამინისტრო და გამგეობა და სრულებით დამოუკიდებელია ავსტრიისაგან. კონსტიტუციაში განსაზღვრულია ის საერთო საქმეები, რომლებიც შეეხებიან მთელს იმპერიას და ამ საქმეების გადასაწყვეტად ყოველ წლივ უნდა მოხდეს თავისუფალი შეთანხმება ავსტრიის და უნგრეთს შორის. იმ საკრებულოს, სადაც ეს შეთანხმება ჰხდება, ჰქვია დელეგაცია.

ჩეხიამ ვერ გაჰმოგლიჯა დროთა მიმდინარეობას ამისთანა უფლებანი. იგი დარჩა იმპერიის მეორე ნახევარში ავსტრიაში როგორც მისი პროვინცია. მაგრამ ამ პროვინციამ მაინც მიიღო ადგილობრივი თავისუფლება.

ესლა ავსტრია შესდგება სხვა და სხვა ავტონომიური პროვინციებისაგან. იმათ შორის ყველაზე უფრო დიდი არის ჩეხია ან, სწორედ რომ ვსთქვათ, სამი მისი ნაწილი: ბოჰემია, მორავია და სელეზია. სამივე პროვინციას აქვს მინისტრული

დამოუკიდებელი ერთი მეორისაგან ადგილობრივი თვითმართველობა.

ამ თვითმართველობის სათავეში სდგას ხალხის მიერ არჩეული სეიმი ანუ **ლანდტაგი**. ლანდტაგს ნება აქვს ყოველი საქმის გარჩევის და გადაწყვეტისა, რომელიც კი შეეხება მიწათ-წარმოებას და მეურნეობას, საზოგადო ქონებას და შენობას, საქველმოქმედო დაწესებულებას, ადგილობრივ შემოსავალ-გასავალს (ბიუჯეტს, სასოფლო საქმეებს, ხალხის განათლებას, საეკლესიო მოთხოვნილებას, ჯარის კაცთა ხარჯს და დაბინავებას). გარდა ამისა ლანდტაგს ნება აქვს განიხილოს უმალღესად მიღებული კანონები და წარმოსთქვას თავისი აზრი, თუ ეს კანონი რაიმე ფრად ეწინააღმდეგება ადგილობრივ მცხოვრებთა ინტერესებს.

ნება აქვს აგრედვე შეიმუშავოს საჭირო კანონპროექტი და წარუდგინოს მართველობას მისადებად და დასამტკიცებლად, თუ საკამათო საგანი აღემატება მის კომპეტენციას.

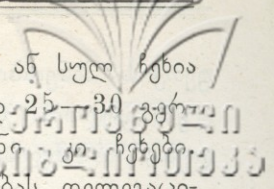
ლანდტაგი არის ადგილობრივი კანონმდებელი საკრებულო, აღმსრულებელი უფლება კი ასე არის მოწყობილი: თვით ლანდტაგი ირჩევს ხოლმე **კომიტეტს**, რომელიც შესდგება ექვსი პირისაგან, და ერთს თავმჯდომარეს. ეს კომიტეტი გახლავსთ ადგილობრივი სამინისტრო; იგი—ლანდტაგის წარმომადგენელია, იგი განაგებს ადგილობრივ საქმეებს, თავის მოქმედებაში ანგარიშს აძლევს ლანდტაგს და პასუხის მგებელია იმის წინ.

გუბერნატორი მხოლოდ თვალყურს ადევნებს ამ თვითმართველობის მუშაობას. ყოველი დადგენილება ლანდტაგისა უნდა იქმნას დამტკიცებული ზოგი გუბერნატორისა ზოგი, თვით იმპერატორის მიერ.

ერთი შესანიშნავი მხარეთაგანი ავსტრიის კონსტიტუციასა ის არის, რომ კომპეტენცია ყოველ საკანონმდებლო დაწესებულებისა წინასწარ განსაზღვრულია; ჩამოთვლილია ის საგნები, რომელიც ექვემდებარება დელეგაციას, რეისტრატს და ლანდტაგს. ამიტომ ხშირია ხოლმე ასეთი შემთხვევა, რომ ეს თუ ის საგანი სულ არ არის ნახსენები კონსტიტუციაში. ვინ უნდა გადასწყვიტოს მაშინ აღძრული საკითხი ამისთანა საგნის შესახებ? მაგალითად, რომელ საკანონმდებლო საკრებულოს შეეხება საადგილ-მამულო კადასტრის მოწეს-რიგება? ეს კითხვა პირველად ასტყდა მორავიის ლანდტაგში.

ლანდტაგმა გადასწყვიტა, რომ ეს საკითხი შეეხება მთელს ავსტრიას და გადაწყვეტილი უნდა იყოს რეისტრატის მიერ.

მე ამ საგანზე ამიტომ შევდეგი, რომ დამენახვებინა მკითხველისთვის, თუ რა შედეგი მოსდევს იმთავისებურობას ავსტრიის კონსტიტუციისა, რომელიც ზემორე მაქვს აღნიშნული. ყოველი მოვლენა ცხოვრებისა, ყოველი განწყობილება ადამიან-

თა შორის შეუძლებელია დაწვრილებით ჩამოთვალოს. ვერავითარი კანონი ვერ ჩამოსთვლის ცხოვრების ათას ფერობას.

ავსტრიის კონსტიტუციას კი ჩამოთვლილი აქვს და საგნებრივად განსაზღვრული უფლება როგორც რეიხსრატისა, აგრედვე ლანდტაგისა. აქედან ის გამოდის, რომ აუარებელი მხარე სხვა და სხვა მოვლენათა განუსაზღვრელად დარჩება. ამითი ჰსარგებლობს ადგილობრივი თვითმართველობა. ლანდტაგს ნება აქვს, ის მოვლენა, რომელიც ნახსენები არ არის კონსტიტუციაში, სცნოს ადგილობრივ საქმედ და შევიდეს მის განხილვაში. აქედან მკითხველი ადვილად წარმოიდგენს, თუ რამოდენად ვრცელია ჩეხიის პროვინციების ავტონომია, თუმცა კონსტიტუციაში ვიწროდ არის განსაზღვრული მათი უფლება.

მაშ რაღა უნდათ კიდევ ჩეხებს? — შეიძლება, გაიკვიროვს მკითხველმა: იმათ ჰქონიათ ავტონომია, ადგილობრივი თვითმართველობა, რომელმაც, ეჭვი არ არის, ალბათ დიდი სარგებლობა მოუტანა ქვეყანას. მართლაც, ჩეხია ძალიან წინ წავიდა: მისი მეურნეობა მალღასდგას, მრეწველობა განვითარებულია, მთელი ტერიტორია მოფენილია სხვა და სხვა სკოლებით. თვითმართველობა შეიქმნა უძლიერეს ძალად, რომელმაც დასძრა მთელი ქვეყანა, ააღორძინა იგი და გზა უჩვენა თავისუფლებისაკენ.

რა უნდათ ჩეხებსა?! ერთი: უნდათ **გაერთიანება** მთელი ჩეხიისა, ან—როგორც თვითონ ამბობენ ხოლმე,—წმინდა ვაცლავის გვირგვინის მიწებისა. ეხლა ჩეხია სამ ნაწილად არის გაყოფილი: სამეფო ბოჰემიისა, სათავადო მორავიისა და სამთავარო სილეზიისა. აგრე დაქუცმაცება ერთი ერისა რასაკვირველია არ არის სასურველი და დიდად მავნებელია მთელი ერის მომავლისთვისა. წარმოიდგინეთ, რომ საქართველომ მოიპოვა თვითმართველობა, მაგრამ ისე კი-არა, როგორც საქართველოა, არამედ თითოეულმა მისმა ნაწილმა ცალ-ცალკე: კახეთს ცალკე, იმერეთს ცალკე, სამეგრელოს ცალკე და ასე ყველა საქართველოს ნაწილებს: რასაკვირველია, სულ არარაობას ესეც ემჯობინებოდა, მაგრამ ამჟამად, თვით ეროვნული აღორძინებისთვის შეუდარებელად სამჯობინო იქნებოდა ავტონომია მთელი საქართველოსა. თვითონ საქართველოს თვითმართველობამ უნდა მოაწესრიგოს თავისი შინაური ცხოვრება და შესაფერი დამოკიდებულობა მისცეს ამა თუ იმ კუთხეს. — ასათივეა ჩეხიის მდგომარეობა. მხოლოდ მისი მტრებისთვის ხელსაყრელია ასეთი დაქუცმაცება ქვეყნისა.

მეორე: უნდათ თავისი ცენტრი—ქალაქი პრაჰა.—ეხლა ეს ცენტრი—ვენაა. ვენაში არის რეიხსტატი ე. ი. უმაღლესი საკანონმდებლო საკრებულო. ამ საკრებულოში, სადაც 353 წარმომადგენელია, ბოჰემია ჰგზავნის 92 წარმომადგენელს,

მორავია— 36 და სილეზია — 10, ან სულ ჩეხია — 138. ამ რიცხვში ჩვეულებრივად 25-30 ვერმანელი დეპუტატია და დანარჩენი 10-15 ჩეხები. ამნაირადვე ჩეხია იღებს მონაწილეობას დელეგაციაში ე. ი. იმ უმაღლეს დაწესებულებაში, რომელმაც უნდა განარჩიოს და გადაწყვიტოს უნგრეთის და ავსტრიის შორის საერთო საიმპერიო საქმეები.— დელეგაციაში ბოჰემია ჰგზავნის 10-ს წარმომადგენელს, მორავია—4, და სილეზია—1.

ამნაირად უმაღლესი საკანონმდებლო დაწესებულებანი ჩეხიიდან შორს არიან. იქ ყველგან ჩეხიის წარმომადგენლები რიცხვით ცოტანი არიან და ხშირად არა აქვთ არავითარი ღონისძიება გაატარონ, სხვა პარტიების დაუხმარებლათ, რაიმე კანონპროექტი. ამასთანავე მხედველობაში თუ მივიღებთ იმას, რომ ყოველი უმაღლესი და უდიდესი საკანონმდებლო უფლება მხოლოდ რეიხსრატის სკოლაშია, ადვილათ მივხვდებით, რომ, მიუხედავად მისი ავტონომიისა, ჩეხია მაინც შებოქვილია და მის ეროვნულ ზრდას და განვითარებას ზედ აწვება დიდი სიმძიმე ცენტრალიზმისა და გერმანელების ბატონობისა.—ამიტომაც თხოულობენ ჩეხები თავის საკუთარ რეიხსტრატს, საკუთარ სამინისტროს, და საკუთარ უმაღლეს სასამართლოს. ეხლა სულ ეს დაწესებულებანი ვენაშია და უპირველესი კულტურული თუ პოლიტიკური ინტერესები მთელის ქვეყნისა ტრიალებს ამ ცენტრის ირგვლივ.

ახლა ვნახოთ, თუ როგორ იბრძვიან ჩეხები.

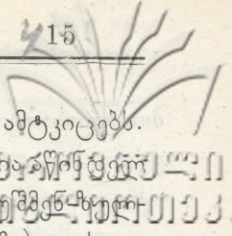
გ. გვაზავა.

მ თ ა

ინტელიგენციის სამსჯავროს წინაშე.

დღევანდელი მანდილოსანიც მოითხოვს, რომ მისი სიყვარული, როგორც სქესისა, იყოს თავისუფალი, რომ მას შეეძლოს მამა-კაცთან შეუღლება სხვის ნების დამოუკიდებლად. ამისათვის დღევანდელი მანდილოსანი ცდილობს შექმნას ისეთი პირობები, რომლების წყალობით—სხვათა შორის—ნორმალური ცხოვრება დაამყაროს ცოლ-ქმრიანობაში. ამ მიზნის მისაღწევად, სხვა მიზნებთან ერთად, მანდილოსანი ებრძვის ოჯახს, რათა თავი დაახწიოს მის კლანჭებს და გამოვიდეს სამოქმედოდ თავისუფალ ასპარეზზე. ამისთანა ბრძოლას, რასაკვირველია, დიდი ენერგია და დიდი ცოდნა უნდა. ამ შესანიშნავ ბრძოლაში ბევრი გმირი-ქალი მსხვერპლად ხდება, მხოლოდ მცირე ნაწილი იმარჯვებს, და ამ რიგად ქალის საქმე ნელ-ნელა წინ მიდის. რაც ქართველი ქალი გაბედულად გამოვიდა ცხოვ-

რებაში, ბევრი ხანი არ არის; შეიძლება ოცი წელიწადი მივიღოთ ამ ხანად. ასე რომ საქართველოს დღევანდელი ცხოვრება უფრო სულის შემხუთველია ქორწინებაში ქალისათვის, ვიდრე თემობის დროს. ვუბრუნდები-რა ზემოთ დაყენებულ კითხვის შესახებ პასუხს, ხალხმორედ ვამოწმებ მას. მაყვალას ყოფა-ქცევა რომ თემობის მსოფლმხედველობით ზევონ-დავწონოთ, მაყვალა დამნაშავე გამოდის, რადგან თემის გადაწყვეტილება მის სასარგებლოდ მან უარჰყო და დაემორჩილა თავის ბედს. მაყვალას მოქმედებას რომ დღევანდელ თვალსაზრისით შევხედოთ, მაყვალას ვერ გავამართლებთ, ვინაიდან დღესაც მანდილოსანი იმ ცდაშია, რომ თავისი გრძნობა—მამა-კაცთან შეუღლების მხრივ—თავისუფლად გამოხატოს. ამ გვარი პირობები-კი, ზემოთაც ითქვა, თემობის დროს არსებობდა.

მამასადამე, მაყვალა დამნაშავეა იმაში, რომ მისთხოვდა არა საყვარელ კაცს.

ეხლა ვეცდები, პასუხი გავცე მეორე კითხვასაც: ბრალი ედება, თუ არა მაყვალას ქმრის ხელში ყოფნის დროს სხვასთან სქესობრივი კავშირის დაქვრავში? ამ კითხვის გამოსარკვევლად ცოტა შორიდან უნდა დავიწყო და რომ უფრო გავიადვილო ჩემი საქმე, განვმარტავ ჩემ კითხვას: რატომ ასე სასტიკად ექცეოდა მთიელი ქმრის მოღალატე ქალს მრუშობის ნიადაგზე?

მთელმა კაცობრიობამ გამოიარა ერთგვარი სოციალური ფორმა, განიცადა ერთგვარი საზოგადოებრივი მოვლენა. მე ვლაპარაკობ მამა-კაცის და დედა-კაცის შორის სქესობრივ მოთხოვნილებით დაკმაყოფილებაზე. როგორც აშკარად ირკვევა ზოგი-ერთი მეცნიერის გამოკვლევით, პირველ-ყოფილ ადამიანთა ცხოვრებაში ძალიან ადვილი ყოფილა სქესის ნიადაგზე სურვილის დაკმაყოფილება. ეს არა ხდებოდა უჩინრად, ფარულად, როგორც დღეს, არამედ აშკარად, როგორც ჩვეულება, როგორც ადათი. სხვა მეცნიერების აზრით უფრო მეტიც ყოფილა: პირველ-ყოფილ დროის ადამიანები არაფრით არა ზღუდავდნენ თავიანთ მიჯნურების მისწრაფებას: ცხოვრებდნენ, როგორც პირუტყვები, ასე რომ სქესობრივ ნდომაში არსებულა სრული თავისუფლება, სრული აღრევა სქესობრივ ნიადაგზე. მივიღებთ იმას, თუ ქალ-კაცი განუსაზღვრელ პირობებში ცხოვრებდა მიჯნურობის საქმეში, ან იმას, თუ სქესობრივი მიმზიდველობა რამოდენადმე შემოფარგლული იყო ადათით—ამას ჩამთვის ეხლა არსებობდა მნიშვნელობა არა აქვს. ჩემი მიზანისათვის სრულებით კმარა ისიც, რომ ადამიანმა გამოიარა სოციალური ის საფეხური, როდესაც მამაკაცი და დედაკაცი ადვილად აკმაყოფილებდნენ თავიანთ სქესურ სურვილს და ამისთანა მიფარდულება კაცსა და ქალს შორის ნება-დართული იყო მაშინდელი ზნე-ჩვეულებით, მსოფლმხედველობით. ეს სრული

სიმართლეა, ამას აუარებელი ფაქტი ამტკიცებს. ამის დასამტკიცებლათ საბუთები მრავალია აწინავე ველურ ხალხების ცხოვრებაში. მაგალ., ბუნებრივად უსების (აფრიკაში) იროკეზების (ამერიკაში) ცხოვრების გამოკვლევამ ცხადჰყო ეს მოვლენა. საბერძნეთის და რომის ისტორიაც სავესა იმ გვარი ნაშთებით, საიდანაც აშკარად მტკიცდება სქესთა მიფარდულების სიადვილე. დღევანდელ ხალხებშიც ბევრია ამ მოვლენის მაჩვენებელი ნაშთი. მე ამ მოვლენის დასამტკიცებლად არც საბუთი მომყავს და არც ფაქტებს ვასახელებ, რადგან მე პირადად მეცნიერების გამოკვლევა ამ საგნის შესახებ მიმიღია როგორც უტყუარი დასკვნა და ამას არც მოითხოვს ამ წერილში წამოყენებული კითხვა. ხოლო იმას-კი საჭიროდ ვსთვლი, რომ ქართველ ერის ცხოვრებიდან ამოვიღო ნაშთად დარჩენილი რამდენიმე ფაქტი და აშკარად დავანახვო მკითხველს, რომ ჩვენ ერსაც გამოუვლია თავისი ისტორიის ის ხანა, როდესაც ჩვენ წინაპრები თავისუფლად ეარშიყებოდნენ ერთმანეთს და ამაში არც სირცხვილი იყო და არც უსინიდისობა, როგორც ზოგი-ერთებსა ჰგონიათ ჩვენში....

კაცობრიობა ძალიან ადრე მიუხვდა ამ მოვლენის მავნებლობას, რადგან სქესობრივი მოთხოვნილების დაკმაყოფილებას სხვა და სხვა ცუდი შედეგი მოსდევდა ცხოვრებაში. მაშინდელ დროის მამაკაცის და დედაკაცის დამოკიდებულება სქესის მხრივ—სხვა მიზეზებთან ერთად—მეტად აფერხებდა ადამიანის წინსვლელობას. ამის გამო სქესთა თავისუფლების შეზღუდვას ადრე შეუდგა. ნდომის თავისუფლების ნიადაგზე იბადებოდა შური და შულლი. ამ მოვლენის გამო (აქ სხვა მიზეზიც იყო) შთამომავლობა მოკლებული იყო მზრუნველობას, რის გამო ბავშვობა მეტად ნაკლები ჩნდებოდა და უფრო ნაკლები იზრდებოდა. თუ რა მნიშვნელობა აქვს ყოველ ერისათვის შთამომავლობას და მის სიმრავლეს, ეს ყველასათვის ცხადია. სხვა ყველაფერს რომ თავი დავანებობთ, ღონიერი და მრავალ-რიცხოვანი შთამომავლობა იყო ის ძალა, რომელიც უზრუნველჰყოფდა ერის თვითარსებობას. ეს ხომ მთიელსაც კარგად ესმოდა. ბავშვი, რომლის დედა დღეს აქ იყო და ხვალ იქ, უნუგეშო, მწარე მდგომარეობაში უნდა ჩავარდნილიყო. ამ გვარი ბავშვი, მოკლე ბული ნამდვილ, ბუნებრივ, მზრუნველობას—დედის მკერდს—ადვილად არ გაიზრდებოდა: იგი ხდებოდა უბრალო მიზეზის მსხვერპლი. თვითონ დედა-კაცი ხშირად იფუჭებდა მუცელს, რის გამო შობიერების უნარი თანდათან კლებულობდა დედა-კაცობაში. დღესაც მოიპოვება მთიელ ქალთა შორის იმისთანა ტიპი, რომელიც თავის სიბერემდის აჩენს მხოლოდ ერთიდან ექვს შვილამდის. უწინ ეს მოვლენა ჩვეულობრივი უნდა ყოფილიყო ჩვენი მთისათვის. სქესთა მიფარდულების თავისუფლება ხშირად იწვევდა დავას, რომელსაც მეტად ცუდი შედეგი მოჰქონდა

მთიელისათვის. ამ ნიადაგზე არა ერთი და ორი გვარი გადაჰკიდებია ერთმანეთს. თუ საქმე მორიგებით ვერა ხდებოდა, მაშინ იწყებოდა ხოცვა-ჟლეტა ორ გვარ შუა, რისგამო ადვილი წარმოსადგენია, რომ ერთი თემი მხედრდებოდა მეორეზე...

კაცობრიობა შეეცადა მოესპო სქესთა თავისუფლება და ამისათვის—სხვათა შორის—დაარსა მონოგამიური (ერთ-ცოლ-ქმარიანი) ოჯახი და ნელ-ნელა იწყო გადასვლა ამ ფორმისაკენ. ეს პროცესი დღესაც არ გათავებულა. მონოგამიური ოჯახის დაფუძნებაში სხვა მიზეზსაც ჰქონდა ადგილი, მაგრამ მე ამ კითხვას ფართოდ არ შევხები; მე ვლაპარაკობ მონოგამიურ ოჯახის იმ მხარეზე, რომელიც შველის ჩემი აზრის ახსნას.

როგორც ზემოთაც ითქვა, ჩვენმა ერმაც გამოიარა სქესთაშორის ნდომის თავისუფლება. ჩვენი ერის სხვა და სხვა თემი სხვა და სხვა დროს გამოვიდა ამ მდგომარეობიდან. ბარის ქართვალის ტომები, დარღვიეს-რა თემობრივი წეს-წყობილება, უფრო ადრე გადავიდნენ მონოგამიურ ქორწინებაზე, უფრო ადრე შეზღუდეს სქესთა თავისუფალი დაკმაყოფილება და ნელ-ნელა მოსპეს კიდევ. სულ სხვა სურათს წარმოადგენდა ამ ახლო წარსულშიც—შორს რომ არ წავიდეთ—საქართველოს თემები მთაში. როგორც მტკიცდება დარჩენილ ნაშთებიდან, ბევრი ხანი არ უნდა იყოს, რაც ეს თემები გამოვიდნენ იმ ხანადან, როდესაც ნდომით დაკმაყოფილება ადვილი საქმე იყო. თემური წეს-წყობილება პირველ ხანებში იმ გვარ ორგანიზაციას წარმოადგენდა, რომ ხელს უწყობდა სქესთა თავისუფლებას. შემდეგში თვით თემი შეეცადა განესაზღვრა სქესთა ერთმანეთისაკენ ლტოლვილება. ამ შემთხვევაში თემი მოქმედებდა იმ ნიადაგზე, როგორც მთელი კაცობრიობა. თემიც ხედავდა სქესთა თავისუფლებაში დიდ მავნებლობას ხალხისათვის. ამავე დროს მთიელი ერთ-ცოლ-ქმარიანი ოჯახი მედგარ წინააღმდეგობას უწევდა თავისუფალ ცხოვრებას სქესის მხრივ. ამ ნიადაგზე ოჯახს გამწვავებული ბრძოლა ჰქონდა თემთან, ვინაიდან თემი, შედარებით ოჯახთან, ფართო თავისუფლებას აძლევდა მამა-კაცს და დედა-კაცს შეუღლებაში. ეს ბრძოლა უნაყოფო არ დარჩა. თემი, როგორც ზემოთაც ითქვა, ირღვეოდა; მის მაგიერ არსდებოდა მონოგამიურ ოჯახებიდან შემდგარი ორგანიზაცია, და — ბოლოს და ბოლოს — მთის თემებიც მიიღებდნენ ბარის ტომების ცხოვრების სახეს, თუმცა შეიძლება სხვანაირადაც იფიქროს კაცმა, მაგრამ ეს მე ამ ჟამად არ მაინტერესებს. ხოლო ის კი აშკარაა, რომ მთაშიაც ნდომის თავისუფლება მოსპობის გზაზე ადრე დააყენეს. იმ დროს, რა დროსაც აგვიწერს ალ. ყაზბეგი, აშკარად ეტყობოდა ჩვენ მთიელს, რომ მას არ ეჩოთირებოდა მამაკაცის და დედა-კაცის არშიყოფა ბევრ შემთხვევაში.

მოვავონებ მკითხველს, რომ ყაზბეგის გამოცხადების დროს ფშავში გაჩაღებული წაწლობა იყო. წაწლობა მდგომარეობდა იმაში, რომ გასაფხოვარ ქალს უფლება ჰქონდა თავისუფლად დედა-კაცობაში სქესის მოახოვნელება, ოღონდ შვილი არ გეყჩინა.

ნაწაწლარი ქალი, გათხოვების შემდეგ უნდა გამხდარიყო ერთგული ცოლი ქმრისა და თუ დაიჭერდნენ ლალატში, მას ზოგჯერ ცხვირსაც სჭრიდნენ, რის გამო დიდი დავა ატყდებოდა ხოლმე ორ მოყვარე გვარ შუა. ქალს შეეძლო გაქცეოდა ქმარს და სხვა შეართო — ეს დიდ დანაშაულს არ შეადგენდა; ამას თვით თემიც ბევრჯერ ხელს უწყობდა. მიუხედავად ამისა, ლალატი ყოველად შეუძლებელი იყო; ლალატს დიდი სასჯელი მოსდევდა. ჩვენ მთაში არსებობდა ერთი ახირებული—დღეის მიხედვით—ჩვეულება: მასპინძელი ვალდებული იყო, უცხო სტუმრისათვის ღამე თავის ოჯახიდან ერთ-ერთი ქალი მივთავაზებინა. ამის ნაშთი დღესაც მოიპოვება ჩვენ მთაში, ხოლო სხვა სახით. ეს ფაქტიც იმას ამტკიცებს, რომ ჩვენი მთიელი საკმარისად თავისუფალი ბრძანდებოდა სქესის სფეროში. ერთი შესანიშნავი ფაქტი კიდევ ჩილოს (სოფელია თუშეთში) თავში მკათათვის დამღვეს დღესასწაულობდნენ ლაშარის ჯარობას (აქ მღვდლები ესწრებიან, როგორც სტუმრები!) ამ ხატობაში იკრებიება მთელი თუშეთის თემები, ქუდოსან-მანდილოსანი. აქ შევნიშნე ერთი საინტერესო ჩვეულება. შებინდდა თუ არა დედა-კაცობას გარს შემოარტყეს ყარაულები და არც ერთი მამა კაცი აღარ გააქაქანეს, მათ შორის შვილს ნება არ მისცეს დედასთან მისულიყო, ძმა დასვერ ნახავდა... ამ დადგენილების დამრღვევს სასტიკად სჯიან. როდესაც შევევითხე მოხუცებს ამ ჩვეულების შესახებ, მათ მოკლედ და მარტივად ამიხსნეს: ძლიერი ხატია და ეწყინება, რომ მამაკაცი შეეხოს დედა-კაცსაო. ამ პასუხზე შევნიშნე, რომ თვით ფშავში, სადაც ლაშარის ჯვრის უმთავრესი ნიშია, დედა-კაცობა და მამაკაცობა არც დღე, არც ღამე ერთმანეთს არ შორდება მეთქი, —ამაზე მიპასუხეს: „არ ვიცი, ჩვენ ამისთანა ჩვეულება გვაქვსო“.. მე ამ ჩვეულებაში სულ სხვა მოვლენა დავინახე და სულ სხვანაირი ახსნას ვაძლევ. ლაშარის ხატობის ღამე მოვავონებ იმ ოდესმე ყოფილ დროს, როდესაც—ხან ხანდასმით — მამა-კაცი და დედა-კაცი ნებას აძლევდა თავის თავს სრულიად თავისუფლად მოქცეულიყო ნდომის დაკმაყოფილებაში. ამისათვის ნიშნავდნენ რომელიმე საჯარო დღეს და ლაშარის ღამე ჩილოს თავში უნდა მოწამეა იმისა, რომ ქართველ ტომსაც გამოუვლია ის ხანა, როდესაც ცხოვრება არ ეწინააღმდეგებოდა სქესთა თავისუფლებას, რამაც მთაში უფრო დიდ ხანს გასტანა. კიდევ ჩამოვთვლიდი მთიელის ცხოვრებიდან სხვა ფაქტებსაც, მაგრამ ესაც კმარა დავინახოთ, რომ მთის თემებში ამ მოვლენას ადგილი ჰქონდა.

ალბანელი.

(შემდეგ იქნება)

რედაქტორ-გამომცემელი: პეტრე სურგულაძე.